ARA Diss. B - 26873

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

N S V L A j a l o o K a t e e d e r

TÖÖRAHVA VÕITLUS SUURE SOTSIALISTLIKU OKTOOBRIREVOLUTSIOONI PERIOODIL VIRUMAAL JA NARVA LINNAS

Irene E e s s a a r

Diplomitöö

TRÜ NSVL ajal.
kat. nr. 1264.

Tartus, 1956. a.

Sissejuhatus.

Maailmaajaloolise tähtsusega Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, mis toimus Venemaal, andis selle maa arvukamatele klassidele - töölistele ja talupoegadele - võimaluse luua oma riiklik võim. Et Eesti oli Venamaa koostisosa, siis oli eesti proletariaadil võimalus ka oma panus anda selles heitluses elu ja surma peale, kodanluse ja proletariaadi vahel.

Käesolev diplomitöö käsitleb perioodi 1917. a. veebruarist kuni 1918. a. märtsini, mis moodustab ühe osakese Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist - Narva ja Viru maakonna töörahva võitluse nõukogude võimu eest. See võitlus kulges tihedas seoses Venemaa sündmustega ja vene rahvaga, kangelasliku bolševike partei juhtimisel.

Pärast isevalitsuse kukutamist, vastavalt uuele olukorrale, tuli bolševike parteil leida uus orientatsioon, sotsialistliku revolutsiooni teostamiseks.

Nimetatud periood on käesolevas töös jagatud eriosadeks vastavalt võitluse etappidele ja momendi poliitilisele olukorrale: 1) kaksikvõimu kujunemise periood - märts, aprill; 2) võitlus nõukogude võimu eest kaksikvõimu perioodil, 3) mobiliseerumine relvastatud ülestõusuks alates partei VI kongressist; 4) Sotsialistliku revolutsiooni teostamine ja 5) järgnev sotsialistlik ülesehitustöö.

Diplomitöö hõlmab sündmusi nii Virumaal kui ka Narvas. Kuigi Narva ei kuulunud tol perioodil Viru maakonna ega Eesti kubermangu koosseisu, vaid Peterburi kubermangu ja Jamburgi maakonna alla, on neid koos käsiteldud sellepärast, et Narva ajalugu on lahutamatu Virumaa ja kogu Eesti ajaloost.

Juba XIX sajandil võisime Kundat ja Narvat kui Eesti suuremaid tööstuskeskusi pidada Tallinna järgmisteks Eestis, kus proletariaat asus oma rõhujatega võitlusesse XIX sajandi 70.-80-ndail aastail. Sellal töölisklassi võitlused kandsid veel stiihilist laadi ja ta nõudmised olid majandusliku iseloomuga.

Kui 1870-ndail aastail Venemaal esimesed töölisringid tekkisid, siis ühe "Peterburi töölisringi juhi Luka Ivanovi initsiatiivil loodi töölisring ka Kreenholmis 1875. a. algul."[1] Tänu muidugi Peterburi lähedusele Narvale, mis näitas, et Narva proletariaadi hulgas tekkis vene klassikaaslaste mõjul rühmitus, kes lähenesid üksteisele ühiseks võitluseks oma "leivaisa" vastu, kelles nad tundsid oma vaenlast, kurnajat.

1905. a. asutati VSDTP Narva Komitee, "mille peategevus seisis lendlehtede laiali laotamiseks."[2]

Kui Venemaal 1912. a. algas uus revolutsiooniline tõus, kui hakkas ilmuma bolševistlik "Pravda", siis viimase eeskujul ja toetusel hakkasid ka eesti bolševikud Narvas välja andma

---

[1] Eesti NSV ajalugu, lk. 203.

[2] Proletaarne revolutsioon Eestis, nr. 1, 1926, lk. 7.

tööliste ajalehte "Kiir", mille esimene number ilmus 1912. a. juunis. Tänu muidugi eesti proletariaadi eest võitlejale Viktor Kingisepale, kes "Kiire" väljaandmist Narvas tol ajal organiseeris.

"Kiire" numbritel ei olnud ainult kohalik tähtsus, vaid nad levisid kogu Eestis. "Kiir" püüdis näidata, et "Eesti tööliste keskel on juba ärganud iseteadvus."[1] Ta kirjutas: "Parema tuleviku nimel astub "Kiir" oma esimese sammu. See aga, kas tema valguskiired tööliste keskel soendavalt paistma suudavad hakata, on töörahva enese käes otsustada."[2]

"Kiirele" andis Lenin oma hinnangu - ta nimetas tolleaegset eesti ajalehte "pravdistlikuks."[3]

See tõendas, et Narva bolševikud asusid uue energiaga võitlema oma eesmärkide eest juhindudes leninliku partei põhimõtetest, kasvades selle kindlaks toeks.

Koos tööstusliku tõusuga Venemaal enne Esimest Maailmasõda kasvas ka Narva. Kahjuks puuduvad 1917. a. Narva elanike arvu kohta täpsad andmed, kuid ta pidi suur linn olema, kui tal 1917. a. oli ainuüksi 27.000 hääleõiguslikku kodanikku.[4] 1922. a. rahvaloenguse andmed näitavad, et sõja ja Nõukogude Venemaale evakueerimise tagajärjel oli Narvas elanike arv

---

1 Kiir nr. 1, 15. VI 1912.

2 Samas.

3 Lenin, V.I. Teosed, XX lk. 353.

4 Rahvaleht nr. 37, 14. XII 1917.

vähem kui 27.000, neist 17.500 eestlast ja 7.927 venelast[1].

Narva elanikud taotlesid juba 1917.a. suvel agulite liitmist linnaga, kuid see teostus alles pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni. 10. detsembril 1917.a. toimus rahvahääletus[2]. Selles avaldus elanikkonna soov kuuluda Eesti kubermangu alla, mille poolt hääletas 7000 inimest, 2000 vastu. Kuigi selleks saadi ka Rahvakomissaride Nõukogu nõusolek, jäi see esialgu teostamata sõjast tingitud toitlusraskuste tõttu, kuna Narvat varustas Peterburi Toitluskomitee.

Narva bolševike ja töörahva võitlusest Oktoobrirevolutsiooni ajal ja selle eelsel perioodil oli võimalus tõetruud pilti saada, kuna Narvas hakkas ilmuma 1917.a. augustikuul VSDT(b) Partei Narva Komitee häälekandja "Rahvaleht".

Hoopis halvem lugu oli Virumaa ja Rakverega, sest kubermangu ajalehtedes oli maakonna kohta vaid üksikuid päälisskaudseid andmeid. Arvestades kodanliku ajakirjanduse tendentslikku sündmuste käsitlust, kasutasin peamiselt proletaarset ajakirjandust sellest ajast. Rakveres aga ei ilmunud ühtegi ajalehte sel perioodil ega enne seda.

Ka arhiivimaterjalid Rakvere kohta on napid. Seepärast on töös Virumaa ja Rakvere kohta rohkesti lünki.

Viru maakonna ja Narva sündmuste seostamiseks Üle-eestiliste ja ülevenemaaliste sündmustega on kasutatud seda

---

[1] 1922.a. üldrahvalugemise andmed, 10. II 1924, lk.10

[2] Rahvaleht nr. 37, 14. XII 1917.

ajajärku käsitletavaid Reimani artikleid ajakirjas "Eesti Bolševik" ja sama autori pikemat venekeelset artiklit.

Kodanlikku kirjandust on kasutatud ainult selles osas, mis puudub proletaarses kirjanduses. Palgi teost selle ajastu kohta kasutasin nii kodanluse paljastamiseks kui ka mõningate faktide saamiseks.

Juhustel, kus vastavate sündmuste kuupäevad erinesid, võtsin aluseks ajalehtedes leiduvad andmed. Eriti tuli kontrollida kalendaarseid andmeid ajakirjas "Proletaarne revolutsioon Eestis", mis on kirjutatud mälestuste põhjal.

I

Veebruarirevolutsioon Narvas ja Virumaal.

Kaksikvõimu kujunemine kohapeal.

1914. a. puhkenud imperialistlik maailmasõda kiirendas revolutsioonilist kriisi Venemaal. Sellele kaasa aitas maa majanduslik laostumine, töötute armee kasv, samuti ebaõnn rindel ja sõdurite demobiliseerumine. Majanduslikule laosele lisandusid korratused riigi valitsemise mehhanismis.

Niisuguses olukorras süvenes revolutsiooniline liikumine, "sügav proletaarne ja massiline (kogu linnade ja maa vaesema rahva) revolutsioonilise iseloomuga rahvaliikumine leiva, rahu ja tõelise vabaduse eest"[1].

27. veebruaril võitis revolutsioon Peterburis. Selle kiire edu peamisteks põhjusteks olid asjaolud, et revolutsiooni juhtis Peterburi revolutsiooniline proletariaat, kes kasutas 1905-1907. a. revolutsiooni kogemusi ja suutis oma poolele tõmmata sõjaväe.

Haaranud võimu pealinnas, lõid töölised ja soldatid oma revolutsioonilised võimuorganid - Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogud.

Enamuse nõukogudes said kokkuleppe parteid, kes hiljem võimu kodanlusele loovutasid. Samal ajal kui töölised pidasid vahetult võitlust tänaval, lõid kodanlikud elemendid oma

---

[1] Lenin, V. I., Teosed, 23. k. lk. 290.

valitsuse - Ajutise Valitsuse näol. Nii kujunes Venemaal kaksikvõim. "Kaksikvõim väljendab vaid ülemineku momenti revolutsiooni arenemises, kui see on läinud kaugemale tavalisest kodanlik-demokraatlikust revolutsioonist, kuid pole jõudnud proletariaadi ja talurahva "puhtakujulise" diktatuurini".[1]

Kuigi alguses ei olnud kahe võimu vahel teravat võitlust, arenes see peagi, kui paljastus kodanliku Ajutise Valitsuse rahvavaenulik ja imperialistlikku sõda pooldav poliitika.

x x
x

Tänu Peterburi vahetule lähedusele, toimus Narvas ka sõja-aastail elav revolutsioonniline tegevus. Veebruarirevolutsioon Peterburis aga leidis siin kohest vastukaja.

Juba 27. veebruaril ulatusid teated Narva, et pealinnas rahva ja sõjaväe hulgas tõsise ülestõusmisega tegemist on. Teade revolutsiooni puhkemisest levis peamiselt raudteelaste kaudu. Siis aga katkes raudteel transport. Narva lõigati ära pealinnast mitmeks päevaks, mis omakorda tõendas, et pealinnas on käimas tähtsad sündmused. Raudteelaste kaudu saadi teada ka revolutsiooni võidust. Ametlikult ei saadud esialgu aga vähematki teadet olukorrast. Linnas liikusid juba kuuldused, et Peterburis on "mäss" puhkenud ja et 285-ndat Beloserski polku, mis tol ajal Narvas asus, tahetavat Peterburi saata tsaarivõimu kaitsma. Siis toimetasid raudteetöölised Peterbu-

---

[1] Lenin, V.I., Teosed 24. k. lk. 44.

rist Narva "Peterburi tööliste Nõukogu Teataja" nr. 1, mida Narvas müüdi isegi kuni 10 rbl. tükk" [1].

1. märtsil oli juba kindel, et isevalitsus kukutatud on. 2. märtsil otsustas VSDTP Narva Komitee organiseerida väljaastumise. Otsustati Peterburi sündmuste üle teated eesti ja vene keeles välja lasta ning ühtlasi töölisi streikima kutsuda. Neil päevil tegutsesid Narva bolševikud kiiresti ja otsustavalt.

3. märtsi hommikul jäid kõik vabrikud seisma. Alguses olid töölismassid passiivsed, kuigi töö juurde ei asutud, ei väljutud ka vabrikust. Salka nooremaid töölisi töösaalist kaasa tõmmates, tungisid mõned vanavabriku turbiinikambrisse ja peatasid turbiini. Vastupanu ei avaldanud keegi. Töölistel kasvas julgus ja võitlusind. Kõigepealt tungisid nad pristav Samsonovi kantseleisse. Pristav areteeriti, kantselei aktid hävitati enamasti.

Selle järele mindi politseijaoskondadesse, kus teostati rüüstamine, politseinikud võeti vahi alla. 3. jaoskonna rahukohtuniku kantselei purustati.

Samal õhtul kogusid Narva bolševikud koosolekuks kokkulepitud kohta vaguniridade vahele, jaamast veidi eemal. Valiti 7-me liikmeline Ajutine Revolutsiooniline Komitee: sm. J. Anvelt, J. Kaasik, V. Anni, E. Eerikson jt."[2]. Sealt lahkuti 3-4 inimeselistes gruppides ülevõetud trükikoja poo-

---

1 Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 4, 1928, lk.21

2 Samas.

le Sofia tänavas, kus varem trükiti kodanlikku ajalehte "Meie Elu". Trükikoda sai ülesande lendlehtede trükkimiseks, mis valmisid veel samal õhtul. Seal jaotati lendlehed omavahel ära ja igaüks kadus ise suunas [1].

Rahvahulk aga liikus raekoja platsi poole, et seal miitingut korraldada. Raekoja platsile ruttasid ka Narva Lina- ja Kalevivabriku töölised, kellega ühinesid Sinovjevi Malmitehase töölised[2].

Linna poole liikuv tööliste mass ei unustanud sõjavägе revolutsiooni poole tõmbamast. Meeleavaldajad peatusid sõdurite kasarmu kohal. Kuigi patrull algul töölisi hoovi ei lasknud, nõustus lõpuks esindajaid sisse laskma. Kui esindajad relvastatud sõduritega tagasi tulid, oli vaimustus piiritu.

Vahepeal oli linnas kuulujutt levinud, nagu sõidaksid pealinnast saadikud, et Narva revolutsioonilise liikumisega ühineda. Osa sõjaväge läks muusikakooriga vaksali, et oodatavaid saadikuid vastu võtta. Kogu linn kihises inimmurrust.

Ajutise Komitee liikmete kutsel tuli sõjavägi koos muusikakooriga jaamast ära ja siirdus linna turuplatsile. Nii liikus rongkäik, orkester eel, linna turule. Linnaturg oli liiga väike selleks, et kõiki kokkuvoolanud rahvast ära mahutada. Raatuseplatsile viivad tänavad olid rahvast nii täis,

---

1 Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 4, 1928, lk. 21

2 Samas.

et läbipääsemine võimatu oli. Peeti ka väiksemaid juhuslikke miitinguid mitmel pool, nagu Linavabrikus, Peetriplatsil jne.

Sm. Anvelt tõusis raatuse trepile. Võimsalt ja võidukalt kostsid sõnad: "Seltsimehed kodanikud! Tsaarivõim on kukutatud!"[1] Edasi kõnelejad rõhutasid, et võitlus pole sellega veel lõppenud, vaid jätkub, kuni võim on kindlustatud proletariaadi kätes. Kutsuti üles viivitamatult looma tööliste ja soldatite saadikute nõukogusid.

Veel samal päeval, s.o. 3. märtsil toimus linna raekojas vabrikute tööliste ja garnisonide esindajate nõupidamine. Nõupidamisel otsustatigi asutada Peterburi eeskujul kiiresti Tööliste ja Soldatite Nõukogud. Lepiti kokku, et tööliste poolt valitagu iga 100 töölise kohta 1 saadik ja soldatite poolt iga roodu kohta 2 saadikut. Samal ajal otsustati sõjaväelaste poolt areteerida kohaliku polgu ülem polkovnik Savitski, kes asendati polkovnik Bumaginiga. Viimane määrati ka garnisoni ülemaks[2].

Esimene nõukogu koosolek peeti ära veel sama päeva õhtul. Samal koosolekul valiti täidesaatev komitee ja asutati tööliste ja soldatite sektsioonid; otsustati põhimõtteliselt 8-tunnilise tööpäeva küsimus, määrati nõukogu töökord.

Narva Tööliste ja Soldatite Nõukogu Täitevkomitee kuulutas end kõrgeimaks võimuks kohapeal, kellele pidi ka miilits alluma.

---

[1] Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 4, 1928, lk. 25.

[2] Samas.

Narva linna endine volikogu ei tahtnud oma võimu üle anda. Narva Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täitevkomitee laskis ruumid miilitsa ja sõdurite poolt vahi alla võtta ja teatas, et endine volikogu ja linnapea on tagandatud. Järgmisel päeval valiti Narva Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu poolt uueks "linnapeaks Dobrovolski, abiks Sepp, ajutise valitsuse komissari kandidaadiks Eichelmann, kelle valimistest ministeeriumile teatatakse"[1].

Narva Tööliste ja Sõdurite Saadikute Nõukogu Täitevkomitee algatusel loodi ka ajutine kohus, mille istungeist võttis osa ka üks tööline ja üks soldatite saadik[2].

Narva nõukogu andis oma abi ka revolutsioonilise pöörde teostamiseks väiksematele kohtadele Narva-Jõesuule ja isegi Jamburgile, saates sinna seltsimehi juhendeid andma nõukogude organiseerimiseks ja teiste revolutsiooniliste ülesannete teostamiseks, varustas neid tarviliku kirjandusega jne.

x x
x

Sündmused Virumaal arenesid järgmiselt.

Kunda vabriku tööline, kommunist, vana revolutsionäär jutustas märtsisündmustest Kundas: "Kui Kundas teada saadi, et keiser on kukutatud, kogunesid rahvamassid meeleavaldusteks ja koosolekuteks. Näis, et see rõõm on ühine, nii kodan-

---

[1] Kiir nr. 2, 24. märts, 1917.

[2] Kiir nr. 1, 18. märts, 1917.

lusel kui ka töölistel, seepärast peeti ühiselt koosolekuid. "Saksad" ja "matsid" mahtusid ühte saali, nagu kaasaegsed tavatsesid ütelda. Isegi Kunda môisa parun oli ühel koosolekul."[1] (Parun arvatavasti uudishimust, mitte rôômust. I. E.)

Peab mainima, et Kunda töölistel tol ajal puudus poliitiline teadlikkus ja initsiatiiv, mispärast kohalik vôim alguses kodanluse kätte läks. Vôitlusvôimet nad mônel juhul avaldasid, kuid see kandis alguses stiihilist laadi. Suur tähtsus oli VSDT (b) P Tallinna Komitee liikmete siia suunamisel, kes selgitasid Kunda töölistele olukorra tôelist palet, et tsaarivôimu kukutamisega polnud vôitlus veel lôppenud, vaid astunud oma otsustavamasse ajajärku. Tallinna komitee liikmed andsid häid juhendeid vôitluseks oma vaenlasega, kodanlusega, kes tsarismi ajalgi oli talle kuulekaks tööriistaks, tahtes töölisi naelutada kapitalistliku orjuse ahelaisse.

11. aprillil suunati Kunda VSDT(b)P Eestimaa komitee poolt sm. Suuder, kelle organiseerimisel asutati ka siin esimene VSDT(b)Partei rakuke, kuhu kuulusid seltsimehed: Noormets, Sipria, Ossip, Laasberg ja Nurk. Selle rakukese ülesandeks sai uute liikmete vastuvôtmine, parteiline selgitustöö vabriku tööliste hulgas nende vôitlusvôime tôstmiseks oma teise vaenlasega - kodanlusega. Maikuus oli Kundas

---

[1] Suusônalised andmed sm. Sermilt Kundas 1.04.1956.

enamlaste parteis 160 liiget. Ajalehte "Kiirt" telliti juba mõnikümmend eksemplari"[1].

Oktoobrirevolutsiooni Keskarhiivis Tallinnas on säilinud dokument: "Protokoll Kunda vabriku tööliste üldkoosolekust 11. apr. 1917. a. .... Rohkem said hääli ja valiti saadikuteks: August Sulger, Jüri Lassik; kandidaatideks (aset.) Arnold Veervald, Herman Tabo."[2]. Kunda tööliste võitluse intensiivistumisest kõneleb ka see fakt, et varsti pärast sm. Suuderi organiseerimiskäiku Kundas kutsuti ellu ka "tööliste vanemate nõukogu, mis koosnes 17 inimesest, kes aga enamjagu kõik paendlased olid. Esimees Frühling püüdis tööliste ja kodanlaste vahel kokkuleppele jõuda, kuid ta ei jõudnud selles asjas kuigi kaugele, sest parteiorganisatsioon valvas tööliste huvisid ja ei lasknud neid kodanluse poolt kitsendada"[3].

Nimetatud tööliste vanemate 17-ne liikmelisel nõukogul olidki Kundas kohaliku võimu ülesanded.

Esimesi uusi parteiorganisatsioone, mis sel perioodil Virumaal loodi, oli Aseris. Esimene üldkoosolek Aseri vabriku töölistel oli 8. märtsil. Otsustati nõuda 50 % palgakõrgendust ja kahe meistri ja ühe kontoriametniku vallandamist toore käitumise pärast töölistega. Selleks valiti igast osakonnast volinikud, kes vabrikuvalitsusega läbirääkimistesse astusid. Otsustati ka saata kaks saadikut Tallinna

---

1 Proletaarne revolutsioon Eestis nr.4,1928 lk.42.
2 ENSV ORKA F-1246, nim. 1 Sü 1, l. 1.
3 Proletaarne revolutsioon Eestis nr.4, 1928, lk.42.

Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogusse vastavate juhendite saamiseks edaspidiseks tegevuseks.

Aseri töölistel oli pisut rohkem initsiatiivi nõudmiste esitamiseks kui Kundas, kuigi nende nõudmised esialgu majanduslikud olid, näitasid siiski, et nad tundsid: nende aeg on tulnud oma õiguste eest võitlemiseks.

Järgmisel päeval s.o. 9. märtsil läksid volinikud vabriku kontorisse ja esitasid oma nõudmised direktorile. See vastas, et tema aktsionäride nõusolekuta ei saa neid tingimusi täita.

Töölised ootasid kannatlikult, kuni direktor Peterburis ära käis ja lõplikult teatas, et vabriku valitsus kõiki neid nõudmisi täita ei või: 8-tunniline tööpäev jäi maksma, aga tööd tuli teha ikka 10,5 tundi. Mis üle 8 tunni, selle eest said ületunni tasu. Mis palganõudmisesse puutus, selleks tuli asutada lepituskoda, kes oli vahendajaks tööliste ja vabriku administratsiooni vahel[1].

Kuigi pole ajakirjanduses andmeid kodanliku valitsuse organiseerimisest Rakveres, pidi see toimuma märtsis, kuna sama kuu alguses määrati ka Rakvere komissariks Tõnis Kalbus, kes seda kindlasti organiseeris.

Sm. Suuderi korraldust mööda pidi Kunda tööliste vanemate nõukogu selle eest hoolitsema, et Rakveres maakonna nõukogu valitaks. "53. diviisi esimees (diviis oli sel ajal Rakvere ümbruses) vene seltsimees, ka enamlane, andis selles asjus juhtnööre ja aitas ise organiseerimistöös kaasa."[2]

---

[1] Kiir nr. 11, 7. 04. 1917.

[2] Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 4, 1928, lk.42.

See näitab, et ka Virumaal mujal, peale Narva vene ja eesti rahvuse esindajad õlg-õla kõrval võitlesid töötava rahva õiguste kindlustamise eest. Kuid kahjuks said maakonna nõukogus enamuse töölistele vaenulik element, mis määras ka nende edaspidise suuna. Arvatavasti ei teinud Kunda bolševikud küllalt selgitustööd enne valimisi. Bolševikest said Rakvere nõukogusse, mis oli sisuliselt Viru maakonna ja Rakvere linna tööliste ja soldatite saadikute nõukogu, Bauts, Linder, Sulger, Bergmann, Meibaum, Ossip, Leetsmann, Lillak. Teised olid kodanlased ja menševikud, nii et neilt midagi head loota ei olnud."[1]

Rakvere oli väikekodanlik linn, kus oli vähe tööstusproletariaati ja needki kodanluse mõju all. Sama tõendab ka Rakvere kodanluse liider Palgi. Ta märgib, et Rakvere polnud tööstuslinn. Seetõttu siin puudusid rahutud töölishulgad. Ka suuremaid vene sõjaväeosasid ei asunud siin. Kõige selle tõttu revolutsioonile järgneval poolaastal enamlus ei saanud Rakveres tugevaks minna."[2]

Viru maakonna komissariks määrati 6. märtsil kubermangu komissari Poska poolt Tõnis Kalbus, kes jäi sinna kuni võimu üleminekuni nõukogude kätte. Märtsis täiendati linna volikogu 29 uue liikme võrra. 10 uut liiget Rakvere elanikkude poolt, 5 liiget Kukeküla ja Roodevälja elanikkude poolt ja 14 liiget Rakvere Tööliste ja Soldatite Saadikute nõukogu poolt[3].

---

1 Proletaarne revolutsioon Eestis nr.4,1928,lk.42.
2 Palgi, A., lk.11.
3 Samas.

Viru maakonna nõukogu oleks kujunenud täiesti kodanlikuks, kui valimine oleks ainult rakverlaste hooleks jäetud. Et Rakvere mehed, maakonna nõukogu liikmed Kunda mehi kartsid, näitab sündmus Rakvere mõisa töölistega. Viimased tulid õigust otsima Viru maakonna nõukogult paruni vastu. Otsustati nõukogust kedagi seltsimeest saata asja selgitama. Kui sm. Bauts ennast selle asja lahendajaks pakkus, "siis ehmatasid herrastest nõukogu liikmed ära ja otsustasid saadikut "valida". Muidugi valiti siis oma mees, nimelt salmilaulja Aren"[1].

Ka Kohtla Järve kaevanduses hakkasid töölised nõudmisi esitama. Kui kaevanduse juhatus lihtsale nõudmisele ei reageerinud, algas streik, mis 6-7 päeva kestis. Siis vähendati tööpäeva 8,5 tunnilt 8 tunnini päevas, palganõudmist aga ei rahuldatud. Selle asemel vallandati töölised, kes olid alla 18 aastat vanad[2].

Väikesed olid nende võitluste tulemused, kuid see tähistas tööliste aktiivsuse tõusu, andis neile julgust ja indu edaspidiseks võitluseks.

Suur oli nende koosolekute tähtsus, mis organiseeriti VSAT(b) Partei Tallinna Komitee poolt. Need koosolekud tõstsid tööliste poliitilist teadlikkust.

12. aprillil loodi ka Rakveres bolševike partei osakond. Kiir märkis Rakvere koosoleku kohta: "Koosolek tunnistas partei osakonna asutamise tarvilikuks ja valis oma keskelt liikmete sissekirjutuse büroo, kes üleskirjutatud isi-

---

1 Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 4, 1928, lk.42.

2 Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 7,1929, lk. 33.

kutest lähematel päevadel koosoleku kokku kutsub, kus juhatus valitakse"[1].

Märtsis-aprillis rajati, mitte üksi linnades ja töölisasulates, vaid ka maal massiliselt ametiühinguid. Seda tõendavad hulgalised koosolekute kokkukutsumise kuulutused "Kiire" veergudel. Need toimusid bolsevike organiseerimisel.

Isegi meremehed ei tahtnud mandrimeestest maha jääda. Nii näiteks Ranna-Virumaa kaubalaevastiku madrused pidasid Võsu Noorsoo Kasvatuse Seltsi ruumides 30. aprillil koosoleku. Otsuste hulgas, mis puudutasid peamiselt palga, tööpäeva pikkuse ja töökaitse küsimust, tunnistati vajalikuks "demokraatlisel" alusel laevateenijate elukutse (ameti) ühisust asutada"[2].

Kokkuvõte

Kui Peterburi töölised 1917. a. veebruaris kukutasid tsaarivõimu, järgisid nende eeskujule ka Narva ja Virumaa töörahva massid. Narvas, mis oli pealinnaga vahetus läheduses, levisid teated Peterburi sündmustest, Veebruarirevolutsiooni võidust samal päeval. Kui Peterburi Tööliste Nõu-

---

[1] Kiir nr. 15, 25. 04 1917.

[2] Kiir nr. 30,10. 05 1917.

kogu Teataja nr. 1 neid fakte kinnitas, siis asusid Narva bolševikud viivitamatult ka revolutsiooni teostama, tõmmates kaasa Narva revolutsioonilise töölisklassi.

3. märtsil pidas Narva Tööliste Saadikute Nõukogu oma esimese koosoleku. Valiti Täitevkomitee, kes kuulutas end kõrgemaks võimuks kohapeal ja saatis laiali endise linna volikogu.

Teissugune olukord oli Virumaal. Ainsaks suuremaks töölisasulaks oli tol ajal Kunda, kuid seal ei olnud enne Veebruarirevolutsiooni bolševike partei osakonda ja võitlus nõukogude võimu eest toimus stiihiliselt. Alles siis, kui VSDT(b) Partei Tallinna Komitee organiseerimisel loodi siin partei organisatsioon, hakkasid sündmused kulgema organiseeritult. Kunda bolševike tegevusel oli Virumaal väga suur tähtsus, kuna see oli kõige elujõulisem organisatsioon, kes pidas lakkamatult võitlust Viru maakonna keskuse kodanluse kantsiga.

Hiljem toimus ka Viru maakonna nõukogu valimine Kunda bolševike organiseerimisel.

Nii kujunes Viru maakonnas kaksikvõim - ühel pool Narva ja Kunda nõukogud ning töötava rahva hulgad, teisel pool Ajutise Valitsuse Komissar ja Viru maavalitsus, keda toetas Rakvere Nõukogu.

Virumaa ja Narva töörahva võitlus nõukogude võimu eest kaksikvõimu perioodil.

1917.a. märtsis kujunes Venemaal olukord, kus põimusid kaks võimu: kodanlik võim Ajutise Valitsuse näol ja proletariaadi võim nõukogude näol. Oli selge, et nad mõlemad eksisteerida ei saanud.

Bolševikud asusid rahvahulki võitluseks mobiliseerima, et nõukogude ainuvõimu teostada.

Oma kuulsates aprilliteesides andis Lenin võitlusplaani üleminekuks kodanlik-demokraatlikult revolutsioonilt, mis andis võimu kodanlusele, sotsialistlikule revolutsioonile, mis kehtestas proletariaadi diktatuuri. Selleks tuli bolševikel kogu oma energia rakendada, Bolševike partei võttis VII (aprilli) konverentsil vastu Lenini teesid.

16.-17. aprillil 1917.a. toimub VSDT(b)P Põhja-Balti organisatsioonide konverents Tallinnas. Konverentsist võtavad osa 38 saadikut, neist 5 Virumaalt - 1 Rakverest, 2 Kundast ja 2 Aserist. [1] Ka Narvas oli saadik valitud, kuid mingisugustel põhjustel ei saanud sõita.

Konverents võttis Lenini aprilliteesid oma tegevuse aluseks. Päevakorras oli 19 punkti. Tähtsamad neist: Lenini aprilliteeside läbiarutamine, "Kiire" partei keskorganisatsiooni häälekandjaks tunnistamine, maaküsimus, sõja küsimus, organiseerimine maal jne.[2]

---

1 Kiir nr. 21, 20.IV 1917

2 Kiir nr.22, 22.IV 1917

"Sm. Lenini põhjus laused läbi arutades tunnistab konverents neid kui teaduslise sotsialismuse peal põhjenevaid täieste vastuvõetavateks ja tervitab sm Leninit kui Vene proletariaadi esirinnas sammujat-võitlejat, kes esimesena avalikult sotsiaalse revolutsiooni teele astus." [3] Leninile otsustati tervitustelegramm saata.

Konverents pidas tarvilikuks otsekohe rahuläbirääkimisi alustada, kirikute, kloostrite ja mõisnikkude maade konfiskeerimist ja nende maade kasutamisõiguse andmist kogu rahvale.[4]

Lenini teesid andsid parteile antud momendil sotsialistliku revolutsiooni uue orientatsiooni. Nüüd sai partei tähtsamaks ülesandeks masside bolševiseerimine ja nende eraldamine kokkuleplikest parteidest.

Nimetatud konverentsil oli suur tähtsus revolutsioonilise võitluse arendamiseks Eestis. Tugevnesid ja kasvasid bolševike organisatsioonid. Nad hakkasid energilisemalt võitlema kokkuleplastega nii nõukogudes kui ka väljaspool neid. Nad paljastasid nende rahvavaenulikku poliitikat.

Eesti kodanlus aga kiirustas tugevdama oma võimu. 30. märtsil kinnitati Ajutise Valitsuse poolt "Määrus Eestimaa kubermangu ajutise valitsuse kohta", mis eesti kodanluse liidrite poolt välja töötatud. Selle seadusega sai Eestimaa formaalselt administratiivse autonoomia, eesotsas kohaliku nõukoguga. Samuti pidi moodustatama maakonna-nõukogud. Kubermangu

---

3 Kiir nr. 22, 22.IV 1917

4 Samas

valitsemine pandi aga Ajutise Valitsuse poolt määratavale kubermangu komissarile. Kubermangu maanõukogu otsused jõustusid alles pärast kubermangu komissari nõusolekut.

Kui see määrus välja kuulutati, reageerisid sellele kohe Kreenholmi töölised ja kutsusid kokku protestikoosoleku. Resolutsioon, mis vastu võeti, on järgmine: "Meie, Rakvere kreisis Eestimaa kubermangus asuvate Kreenholmi vabrikute töölised, kes me 12. apr. s.a. üleüldisele koosolekule kokku tulime ja omavalitsuse sisse seadmise seaduse Eestimaal läbi arutasime, tähele pannes, et see seadus kaudsed valimised maksvaks tunnistab, mille läbi ta vähemuselt esitamise võimalust riisudes elamismäära (tsensuse) sisse seab, et ta 20 aasta vanustele kodanikkudele valimise õigusi ei anna ja valijate üheõigusluse põhjusmõttele vastu käib, tegime ühel häälel otsuseks:

1) nõuda Ajutiselt valitsuselt selle seaduse viibimata tagasivõtmist ja üleüldiste, otsekoheste, salajaste ja üheõigusliste valimiste sisse seadmist;

2) kõiki abinõusid tarvitusele võtta, et revolutsiooniline rahvas tagasi lükkaks valimised seaduse põhjal kui Eesti kodanlaste salgakese algatusel tekkinud;

3)See otsus teatada Peterburi tööliste ja soldatite nõukogusse kohalikule täitesaatvale komiteele, Ajutisele Valitsusele ja Tallinna Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogusse."[1]

---

[1] Kiir nr. 23, 22. 04. 1917.

23. mail viidi kubermangu komissari käsul vastu Eesti nõukogude tahtmist kogu Eestis siiski läbi maaomavalitsuste valimised, mis toimusid ebademokraatlikult, kahejärguliselt ja erakordse kiirusega, mille eesmärgiks oli enamuse kindlustamine kodanlusele maaomavalitsustes. Tallinna Nõukogu Täitevkomitee pöördus bolševike ettepanekul, arvestades hulgalisi resolutsioone ja protestiavaldusi, Poska poole ettepanekuga maaomavalitsuste valimised edasi lükata. Kui Poska järjekordselt Tallinna nõukogusid ignoreeris, saavutas bolševike fraktsioon Tallinna nõukogudes selle, et ta ettepaneku tegi Poska kubermangu komissari kohalt tagandamiseks. "Sotsialistid-revolutsionäärid võtavad oma ettepaneku tagasi ja ühinevad enamlaste omaga, mis 131 häälega 19 vastu, 8 erapooletusel vastu võetakse"[1].

Kodanlus pingutas kogu oma jõudu, et Poskat komissari kohale taastada. See sündmus leidis vastukaja kogu Eestimaa kubermangu töörahva hulgas. Ka Viru maakonnas, Palmse vallamajas püüdis kodanlus korraldada protestikoosolekut, mis aga täiel määral ebaõnnestus. "Mitmed nendestki, kes koos olid, ütlesid - las paluvad need, kellel Poskat tarvis on - ja lahkusid koosolekult[2]."

Ka Rakvere tööliste ja soldatite saadikute nõukogu kutsuti kokku seisukohta võtma Poska tagandamise küsimuses. Nõukogu, kus enamus kodanluse käes, toonitasid, "et sellega

---

[1] Kiir nr. 50, 27. 04.1917.
[2] Kiir nr. 60, 8. 06. 1917.

ei saa leppida, kui Tallinna nõukogu Rakvere nõukogult küsimata tagandab kubermangu komissari." [1] OTsustati selle peale POska tagandamise kohta protest saata, mis ilmus ka ajalehis. "4. juunil siseminister teatas Poskale, et tema jääb kubermangu komissari kohale edasi." [2]

Kuid masside revolutsioneerumine jätkus, mida tõendas punaste lippude heiskamine 1. mai puhul[3], koosolekute lõpetamine internatsionaali laulmisega[4], protestiavaldused rahvuslike polkude loomise puhul[5], jne.

Veebruarirevolutsiooni päevil, kui päevakorras oli tsarismi kukutamine, siis võitlesid kodanlus ja proletariaat ühiselt ja nende endi vaheline klassivaen jäi selle varjule. KUid klassivaen kasvas ja avaldus ühe selgemini, mida enam paljastus kodanluse poliitika.

Kontrrevolutsioon tõstis ähvardavamalt oma pead. Klassivõitlus teravnes. Rahvamassid bolševike selgituste mõjul hakkasid ikka enam aru saama Ajutise Valitsuse rahvavaenulikust poliitikast. Massid aktiviseerusid võitluseks kodanluse vastu.

Narva Linavabriku töölised korraldasid 15. juunil vabas õhus koosoleku, millest 2000 inimest osa võttis. Võeti vastu otsus, et Ülevenemaaline Tööliste ja Soldatite Saadikute

---

[1] Palgi,A. Enamlaste võimulolemine Rakveres ja Rakvere vabastamine, 1936, lk.16.

[2] Samas, lk.18.

[3] Kiir nr.31, 2.V 1917.

[4] Kiir nr. 34, 5.V 1917.

[5] Kiir nr. 42, 16.V 1917.

Nõukogude kongress peab kõik abinõud kontrrevolutsiooniliste jõudude vastu võitlemiseks kasutusele võtma, "kes endid 3.juuni riigivolikogu ja riigi nõukogu ümber koguvad ning nõuame nende laialisaatmist; nõuame tööliste ja soldatite saadikute nõukogude kongressilt kapitalistidega kokkuleppimise poliitika uut läbivaatamist; ... protesteerime rahuliste rongikäikude keelu vastu, sest rahuline rongikäik on ainukeseks töötava klassi meeleavalduse abinõuks; ... nõuame kõigi salalepingute avaldamist, mis tsaarivalitsus Inglise ja Prantsuse kapitalistide valitsustega teinud ..." jne.[1]

Kasvava klassivõitluse olukorras olid bolševike parteiorganisatsioonid hakanud senisest veelgi rohkem tähelepanu pöörama oma liikmete ideelispoliitilise taseme tõstmiseks, milles Virumaal esirinnas sammus kahtlemata Narva[2] bolševike parteiorganisatsioon, kus 1917.a. aprillis juba oli üle 400 liikme.[3] VSDT(b)Partei Narva organisatsioonil oli oma raamatukogu, kust ta liikmetele raamatuid lugemiseks laenutas. 29.juuni üldkoosolekul oli päevakorras ka oma häälekandja asutamise küsimus, mis aga esialgu veel lahtiseks jäi. Narva bolševike parteiorganisatsioon jälgis ja arvustas rangelt oma komitee tööd ja väärnähete puhul tehti ettepanekuid "eestseisuse ümber valimiseks."[4]

---

[1] Kiir nr.71, 21.VI 1917

[2] Kuulus küll administratiivselt tol ajal Peterburi kubermangu ja Jamburi maakonda, kuid sammus ühes rindes Virumaa töörahvaga.

[3] Kiir nr.21, 20.IV 1917

[4] Kiir nr.81, 4.VII 1917

Ka Narva trükitöölised püüavad oma ametiühingu ridu täiendades silmas pidada nende poliitilist meelsust, et vältida vaenuliku elemendi sissetungimist oma ridadesse. 10. juuni koosolekul uute liikmete vastuvõtmise juures selgus,"et ülesantud liiget I. Plinnikovi seltsi põhjuskirja § 4 põhjal vastu võtta ei saa."[1] Sm. Taade tõi selge pildi Plinnikovist, kes 1908. a. teda ja teisi sotsialiste-revolutsionääride liikmeid reetnud. Koosolek tegi ühel häälel otsuseks "Plinnikovi, kui revolutsioonivastast isikut mitte seltsi liikmeks vastu võtta."[2]

Narva töölised võitlesid ka agaralt töölisaristokraatia tekkimise vastu, kes reetureiks võisid osutuda. Näiteks trükitööliste koosolekul tõsteti üles küsimus, et peremehed võrdselt palka maksta ei taha, vaid mõningaid töölisi eelistavad.

Mida suuremat poolehoidu võitsid bolševikud, seda vihasemaks muutusid kodanlikud ringkonnad. Nad püüdsid tööliste koosolekuid nurja ajada. Elava näite selle kohta võib tuua Virumaalt Vihula vallast.

11. juunil pidi Vihula Ministeeriumikooli majas toimuma tööliste koosolek. Töölisi oli vähe kokku tulnud, selle eest aga peremehi väga palju. Peaaegu kõik peremehed, nende naised, lapsed ja raugadki olid koos. Selle koosoleku oli kokku kutsunud kehvtalurahvas, et oma ametiühingu asju arutada, kuid ~~see~~ see kujunes küla kodanluse koosolekuks, kes selle nähtavasti

---

1 Kiir nr. 65, 14. 06. 1917.

2 Samas.

oli ümber organiseerinud. Kodanlus oli isegi oma kôneleja ja kümmekond Eesti polgu meest lähedalolevaist küladest ja môisatest kohale kutsunud. Kodanlik agitaator rääkis irooniaga ülemaalisest põllutööliste kongressist, et seal ei olevat tema teada ühtegi maatööliste saadikut olnud "ainult enamlased ja sotsialistid revolutsionäärid, kes oma erakonna vahesid selgitanud." [1]

Kui Narvas bolševikud kaksikvôimu perioodil tooniandvamaks muutusid ja rahva usalduse vôitsid, siis muutus Rakvere, olles ametlikult maakonna keskus, kontrrevolutsiooni kantsiks. Kui töötav rahvas maal püüdis rahvavaenlasi kôrvaldada valla omavalitsustest, siis maakonna keskuses said nad juhtivaid kohti. Näiteks Sômeru valla täiskogu vallandas Tennebergi, tublima tsaarivalitsuse toe, kes 1905. a. oma teeneid revolutsiooni lämmatamisel tsaarivalitsusele oli näidanud, kuid Rakveres sai ta miilitsaülemaks. „Rakvere kodanlikud vôimumehed," märkis ajaleht "Tööline", arvavad, "et kes 1905. a. Balti paruneid kaitsta oskas, küll see ka nüüd niihästi meid kui neid kaitseb."[2]

15. juulil vôttis Kunda tööliste vanemate nôukogu vastu otsuse palga kôrgendamise asjus, põhjendades oma nôudmist sellega, et tarbeainete hinnad vôrreldes 1914. a. 840 % tôusnud on, aga palgad samale tasemele jäänud. Nende nôudmine jäi tähele panemata.[3]

---

1 Kiir nr. 69, 19. 06. 1917.

2 Tööline nr. 6, 21. 07. 1917.

3 Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 4, 1928, lk.43.

Olukord muutus kogu riigis aina teravamaks. Kurnav sôda neelas riigi viimsed ressursid. Puudus toorainest sundis vabrikuid oma uksi sulgema. Rahulolematus tööliste hulgas kasvas, mille tôuke andis veel ebaônn rindel.

Tööliste meelepahatorm Ajutise valitsuse vastu avaldus 3. juuli demonstratsioonis Peterburis, millele kodanlus vastas relvadega, demonstratsiooni laialiajamisega. Ta jatkas oma pealetungi bolševikele. Bolševistlikud ajalehed "Pravda", "Soldatskaja pravda" ja rida teisi suleti. Bolševike hulgas teostati arreteerimisi. Ajutine valitsus andis käsu ka Lenini arreteerimiseks, kellel tuli siirduda "pôranda alla". Algas relvade äravôtmine Punakaardilt.

See tähistas kaksikvôimu lôppemist, Ajutise Valitsuse vôitu.

Tallinnas toimus 4. juunil Estonia teatri esisel väljakul meeleavaldus, kus demonstreeriti poolehoidu bolševikele.

Ajutise Valitsuse käsul suleti ka Eestis bolševistlikud ajalehed "Kiir" ja "Utro pravdo". Kodanlus pühitses oma ajutist vôitu ka Eestis. Ka Rakvere kontrrevolutsiooniline kodanlus vôidutses ja tugevdas oma pealetungi töörahvale.

16. juulil peeti Rakvere linnavalimisi. Kodanlikud erakonnad said rôhuva häälteenamuse. Linnapeaks valiti tagasi M. Kutti.

Maakonna nôukogu astus kokku 23. juulil ja valis maakonna valitsuse esimeheks M. Juhkami.

Kokkuvôte

Kaksikvôimu perioodil vôitlesid bolševikud loosungi all "Kogu vôim nôukogudele!" vastavalt Lenini aprillitee-sidele. Ka VSDT(b)P Põhja Balti organisatsioonide konverents lähtus neist. Eriti aktiivselt vôitlesid Narva töölised. Ko-danlus vastas aga sellele pealetungiga. Et pärast juulisünd-musi kontrrevolutsioon eriti pead tôstis, näitas Viru maa-konna keskuse hoiak, kus valla volikogu poolt kôrvaldatud reetur Rakveres miilitsaülemaks paigutati.

Kaksikvôimu lôppedes tuli bolševikel muuta oma vôit-lustaktikat. Niisuguses olukorras avati 26. juulil 1917. a. bolševike partei VI kongress.

Virumaa töörahva mobiliseerimine relvastatud ülestõusu teostamiseks

Bolševike partei VI kongress määras partei tegevuse peamise ülesandena ettevalmistuse relvastatud ülestõusuks. Selleks kutsus üles kongressi poolt avaldatud manifest, millel oli tohutu tähtsus masside mobiliseerimisel otsustavaks võitluseks, kodanliku võimu kukutamiseks ja proletariaadi diktatuuri kehtestamiseks.

"Revolutsiooni uus etapp, mis tungib sisse kõigisse majanduselu aladesse ja revolutsioneerib need alt kuni üles, ajab jalule kõik vana ja uue maailma jõud. Sõda ja sellega seotud laos ajavad klassivastuolud viimse võimaluseni teravaks. Kodanlusega kokkuleppimise poliitika, revolutsiooni ja kontrrevolutsiooni vahel laveerimise poliitika jääb ilmselt pankrotti"[1].

Eesti bolševikud, nende hulgas ka Virumaa ja Narva bolševikud asusid täitma VI kongressi otsuseid.

10. augustil 1917. hakkas Narvas ilmuma bolševistlik ajaleht "Rahvaleht", mis levis mitte ainult Narvas, vaid ka Virumaal. Otsus, selle ajalehe väljaandmise kohta võeti vastu juba juunis, kuid vahepeal arenesid sündmused teisiti. Juulisündmuste järele pidid ka Narva bolševikud taandumistaktikat kasutama.

---

[1] Stalin, J. V. Teosed, 3. k., lk. 84.

Nüüd, pärast VI kongressi, mis tähistas uue etapi algust, asusid Narva bolševikud oma positsioonidele, täitma kongressi otsuseid.

"Rahvalehe" esimene number ilmus seoses Narva linna volikogu valimistega, mis toimusid 13. aug. See oli valimiste erinumber, väiksemas formaadis tavalisest, mis oli määratud ühtlasi valimiseelse agitatsiooni teostamiseks. Rahvalehe esimesel leheküljel trükiti ära ôigustatud protest, terve hulga tööliste valijate nimekirjast väljajätmise pärast, kuna valijate nimekirjad koostati majaperemeeste poolt, kasutasid nad seda vôimalust. "Rahvaleht" kutsus kogu töötavat klassi Narvas ilmuma valimistele selgitades ühtlasi nimekirjade erakondadesse kuuluvust ja juhtides tähelepanu, millisele nimekirjale töölisel tuleb hääletada. Ajaleht rôhutab, et "Narva on tööliste linn, seepärast peavad töölised ise siin valitsema"[1]

Neil valimistel oli bolševikel edu, mida kodanlus oodata ei osanud. Narva linna volikogu 35 volinikust said bolševikud 17 kohta, see oli ligi pool.

VSDT(b) Partei VI kongressi resolutsioonide kohaselt organiseeriti ka Narvas töölisnoored ühingusse, mis kandis nime: "Sotsiaal-Demokraatlik Noorte Ühisus". Selle ühingu eesmärgiks oli organiseerida noored nende silmaringi laiendamiseks, enese arendamiseks, koondada neid bolševike lipu alla, kasvatada neid teadlikeks vôitlejaiks reaktsioonilis-te jôududega "rahu ja III Internatsionalismuse eest."[2]

---

[1] Rahvaleht nr. 1, 10. 08. 1917.

[2] Rahvaleht nr. 9, 16. 09. 1917.

1917. a. sügisel süvenes majanduslik laos riigis, mis kutsus esile uusi rahulolematusi, streike. Streikima olid hakanud 31. juulist 8. aug. Tallinnas 13 vabriku töölised, kokku ligi 10.000 töölist. Suuremate tehaste streikidele, kus nôuti 100 % palgakôrgendust, järgnesid trammiteenijate[1], raamatuköitjate[2], maalrite[3], kelnerite[4], saunatööliste[5], kojameeste streik[6] jne.

Tallinna äriteenijate streigist kui ühest sisuliselt huvitavamast nähtest kirjutab "Maatamees": "Äriteenijad siin kui mujal peavad endid harilikult peenemaks publikuks kui töölised, sellepärast on nad visad endid organiseerima ja veel visamad töölisklassi vôitluse seisukohti omaks vôtma"[7].

Kuid häda ajas ka selle "peenema" kihi tööliste vôitlusabinôusid kasutama. See juhus näitas ka ühtlasi, kui täitmatud olid ekspluateerijad kaupmehed. Tarbeainete hinnad olid mônes osas kümnekordistunud, nende kaugas oli pungil, kuid äriteenijate palgad püsisid sôjaeelsel tasemel.

Ka Narvas puhkesid streigid. 17. aug. hakkasid ketrussaali töölised streikima. Selles osakonnas töötasid peami-

---

1 Tööline nr. 20, 7. 08. 1917.

2 Samas nr. 21, 8. 08. 1917.

3 Samas nr. 20, 7. 08. 1917.

4 Samas nr. 15, 1. 08. 1917.

5 Samas, nr. 7, 3. 08. 1917.

6 Maatamees nr. 9, 6. 08. 1917.

7 Maatamees nr. 7, 3. 08. 1917.

selt alaealised; nad nôudsid, et tööjôudu juurde vôetaks ja palkasid suurendataks. Vabriku valitsus vastas: kui tööle ei hakka, paneme vabriku seisma. Palkasid meie ei tôsta![1]

28. sept. esitasid trükitöölised oma peremeestele nôudmised: palga suurendamiseks 50 % vôrra ja tasu maksmiseks haiguse puhul esimesel kuul kogu kuupalga ulatuses ja teisel kuul poole kuu palk. Nende nôudmiste peale teatasid peremehed, et kui nad endiste tingimustega tööle ei hakka, vallandatakse[2].Narva trükikodade omanikud olid kangekaelselt järeleandmatud. Nad hakkasid pigem ise tööle, kui töölistele mingeid järelandmisi tegid.

Kodanlus kutsus ka kunstlikult esile tööpuudust, et majandusliku laose ja rahva viletsuse abil lämmatada revolutsioonilist liikumist. Narvast kirjutatakse: "Raske seisukord. Narvas ei ole puuvilla. Kreenholmi vabrikus on töö 8-ks päevaks katkenud. Lôpuarved saavad umbes 3500 inimese ümber[3]."

Sarnast olukorda püüdsid vabriku omanikud kasutada omakasu huvides, et siis uuesti palgata töölisi madalama tasu eest, kes olukorras, et mitte nälga surra olid nôus kôige kerjuslikuma palga eest töötama. Siin tuli vabrikukomiteel valvel olla ja tööliste huve viimase vôimaluseni kaitsta. Varsti selguski, et Kreenholmi vabriku seismajäämine ei ol-

---

[1] Tööline nr. 76, 11. 10. 1917.

[2] Samas.

[3] Tööline nr. 75, 10.10.1917.

nud tingitud toormaterjali puudusest. Moskva ladudes oli puuvilla, mis määratud Kreenholmi jaoks, mida aga ettevõtjad sihilikult Narva ei toonud, varjates seda fakti töölis-te eest. 6. okt. kutsuti kokku tööliste üldkoosolek, kus tehti teatavaks olukord ja nõuti selle kiiret lahendamist. Olukord lahendatigi tööliste initsiatiivil. Saadeti delegatsioon Moskvasse toormaterjali varudest informatsiooni saama. Suure vaevaga õnnestus töölistel kontrrevolutsionääridelt Kreenholmile määratud puuvillatagavarad ära tuua. Hilisemast aruandest selgus, et Kreenholmi töölistel õnnestus 54 vagunit puuvilla saada. Et edaspidi vältida vabriku valitsuse takistusi tööks, nõudsid Kreenholmi töölised linna Täitevkomiteelt, et "see ühe alalise saadiku määraks", kes Kreenholmi vabrikule villu muretseks"[1].

Samasugune olukord näis olevat Kunda tsemendivabrikus. "Septembris said 300 töölist lõpuarved kätte ja arvatavasti ei ole mitte need viimased."[2] kirjutab "Maatamees". Siin oli asi sellevõrra halvem, et tööliste vanemate nõukogu koosnes täiesti tagurlikest elbustest. Siinne tööliste nõukogu lootis vabriku valitsuselt seda paludes saada, mida teistes kohtades õigusega nõuti. Metallitöölised valisid endi hulgast nn. tööliskontrolli, "kes järele uuriks, kas õige on, et enam tööd ei ole nagu vabriku valitsus teatas."[3]. Selgus,

---

1 Tööline nr. 77, 12. 10. 1917.

2 Maatamees nr. 24, 28.09.1917.

3 Samas.

et vabriku valitsus ei tahtnud kohe vabrikut remontida lasta ja vallandas vabriku metallitöölised. „Vanemate nõukogu leidis tarviliku olevat vabrikut kohe parandada ja et rauatöölised tulevad edasi jätta."[1] Siis lükati asi kuu aja peale edasi.

Klassivõitlus ei süvenenud ainult tööstuskeskustes, vaid sama toimus ka külas, kus maaproletariaadi olukord oli mõnel juhul veelgi halvem. Ka tema püüdis pääseteed leida. Võitluseks innustas maakehvikuid nende ajaleht "Maatamees" ja 13. augustil korraldatud maatameeste konverents Tallinnas.

Virumaa valdadest läkitati sinna saadikuid Kalvi, Sõmeru, Aaspere, Vihula jm. valdadest.

Märkused, mis "Tööline" sellest konverentsist ära toob on tagasihoidlikud, kuid väärtuslikud. Pealkirja all "Klassivõitlus maal" märgitakse, et nad rääkisid tasa, segaselt, katkestatult, lühidalt - need sõnaväleduses vilumatud saadikud valdadest üle terve kodumaa. Kuid seda mõjuvamalt tundus see ühine tunnistus kõikide suust: klassivõitlus on maal teravnenud[2].

Pärisorjuse jäänustena olid meie maal veel 1917. a. popsikohad - viletsuse mülkad. Kogu perekonnaga olid popsid seotud selle maalapikese külge, mis aga neid siiski ei toitnud ja sundis mujalt lisateenistust otsima. Selle olukorra tõendina võib tuua väljavõtte Koogu mõisavalitsuse ja popsikoha rentniku rendilepingust:"N.N. peab Koogu mõisa väljal

---

[1] Maatamees nr. 24, 28. 09. 1917.

[2] Tööline nr. 27, 15.08. 1917.

lôikama rukkeid 6 vakamaad, otri 4 vakamaad ja kaeru 2 vakamaad, mis tema môisavalitsuse käsu peale peab kohe ära lôikama."[1] Kui seda arvesse vôtta, et popsikoha pidajal kôigest 6 vakamaad pôldu oli ja ta selle eest 50 rbl. aastas renti maksis, siis vôib aru saada, missugusesse seisukorda see teoorjus popsi vôis ajada. Peale selle oli lepingus ette nähtud: "Koogu môisa vabatkoha rentnik ei tohi oma majasse kedagi üüriliseks vôtta. Niisama ei tohi ta müüa ei.ôlgi, vilja, sônnikut ega heinu. Peale selle ei tohi maha teha härjapead,[x] linu ega üldse midagi loomatoitu. Ta peab igal aastal 1/3 pôllu kesas pidama."[2] Sarnaste lepingutega seoti popsikohapidaja väljapääsematusse olukorda. Peale selle ei olnud tal harilikult nii palju heinamaad, et ta omal lehma vôi hobuse oleks vôinud pidada, vaid pidi môisast heina pooleks tegema, mille eest môisale tasuta hein ära tehti.

Selles talumatus olukorras hakkas ka maaproletariaat oma ôiguste eest vôitlust pidama. "18. augustil hakkasid Kalvi môisa töölised majanduslikel pôhjusil streikima."[3] Streik oli organiseeritud, kuid ei täitnud oma eesmärki esialgu sellepärast, et kontrrevolutsioonilisest maakonna keskusest asja lahendajaks saadeti sarnane "takerjas", kellel pôllumajandusest ega tööliste sotsiaalsest seisukohast vähematki aimu polnud.[4] Selle asemel, et tööliste nôudmisi järele kaaluda

---

[1] Tööline nr.60, 22.IX 1917

[2] Samas

[3] Maatamees nr. 24, 12.IX 1917

[4] Samas

[x] härjapea = ristikhein.

ja môisavalitsuse seisukohta objektiivselt kritiseerida, asus mees sôjateadust seletama, nähtavasti selleks, et lihtsameelseid inimesi hirmutada, "mis siis maksma pandavat, kui töölised enda üleliigsetest nôudmistest tagasi ei astuvat. PEale selle ei tohtivat lôikuse ajal üldse streiki ette võtta." [1]

Muidugi ei saanud niisuguse vaheltsobitaja vahendusel streiginôudmistel mingeid tagajärgi olla. Paarinädalase streikimise järel hakkasid mehed 50% palgalisaga tööle (algul nôuti 100%).-

Aga streigikomitee esimehele Truusmannile ei lubatud palka juurde panna. Seda teada saades jätsid mahed töö uuesti seisma ja Truusmann pööras Aseri seltsiliste poole.[2] Valitseja ehmus sellest teada saades ja saatid Truusmannile järele, et viimane tagasi pöörduks. "Môisavalitsus andvat TRuusmannile nônda palju þalka kui soovivat, - ärgu ainult Aserisse mingu." [3]

Sellest nähtub, et need härrased siiski organiseeritud töölisi kartsid ja arvestasid. Nad teadsid, VSDT(b)Partei osakond Aseris kaitses kehvikute huve.

Majandusliku võitluse kôrval käis ka poliitiline võitlus. Juulisündmuste järele hakkas kodanlus uut kontrrevolutsioonilist pööret ette valmistama. Selle pidi teostama kasakakindral Kornilov, kes pidi saama Vēnemaa diktaatoriks.

---

[1] Maatamees nr. 24, 12.IX 1917

[2] Samas

[3] Samas

25. augustil saatis Kornilov Petrogradi peale kolmanda ratsakorpuse, et purustada bolševikud ja kehtestada sõjaline diktatuur. See aga ei õnnestunud tänu bolševike organiseeritud vastulöögile masside poolt.

Ka Narva elas üle Kornilovi nädala. 28. augustil jõudsid Pskovist Gdovi (Oudova) raudteed mööda esimesed kasakate rongid jaamadesse Narva II ja Komarovka. Peterburi poole nad esialgu suunduda ei saanud, kuna vedureil puudus vesi ja kütte. Harilikult said Oudovast tulevad rongid vedurite vahetuse Narva depoost, kuid nüüd seda ei tehtud. "Üks peenematest raudteelastest aga juhtis sellele tähelepanu, et depoost vedureid saada võib."[1] Kornilovlased võtsid ka rongilt, mis kell 5.20 Peterburi minema pidi veduri ära ja kihutasid minema.Kokku viisid nad ära 4 vedurit. Kui täitevkomiteed sellest informeeriti, otsustati jaam sõjariistus võimu alla võtta... Ühtegi rongi ei lastud enam Narvast välja. Oudova ja Tallinna rongid pidid siin mässu lõppu ootama.... Järgmisel päeval ilmusid jaama mitmed kasakate ohvitserid ja nõudsid oma rongidele vedureid. Neile öeldi ära. Siis hakkasid nad oma vedurit kütte ja veega varustama. Täitevkomitee abiesimees V.Kingisepp andis sõduritele käsu veduri ümberpiiramiseks, kuid momendil tuli täitevkomitee esimees Tšupahin, kes kavatses sõnadega veduri meeskonda veenda. Vedur sõitis ära.

V.Kingisepa organiseerimisel otsustati Tallinna, Narva-Jõesuu ja Jamburgi vägesid kohale kutsuda. Kasakaid katsuti

---

[1] Rahvaleht nr.7, 6.IX 1917

veenda, olukorda selgitada. Selgus, et kasakad ei teadnud üldse, kuhu neid saata kavatseti. Neid suunati ettekäändel, nagu oleks sakslased Soome lahest dessandi maale teinud, sakslaste vastu. NArva bolševike käest said nad teada oma õiget suunda ja eesmärki. See pani kasakad kõhklema, väljaarvatud Doni kasakad. Kasakate ohvitserid olid aga teadlikud Kornilovi plaanidest. Olukord lahenes aga väljaspool Narvat. Pskov läks Ajutise Valitsuse kätte. Kornilovit tabas Peterburis ebaõnn. Kasakaväed lahkusid Narvast.[1]

NArva progressiivsemad ringkonnad heitsid Narva Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täitevkomiteele ette, "et nad liialt pehmelt talitanud, et juba öösel vastu teisipäeva (s.o. 29.aug. I.E.) jaamaülemat vangi ei võtnud." [2]

Kõige peale vaatamata andsid Narva bolševikud oma panuse Kornilovi avantüüri nurjumisel.

Kornilovluse purustamine näitas, et bolševike partei oli välja arenenud otsustavaks jõuks.[3]

Kornilovluse purustamine kutsus esile bolševike mõju kasvu ning kiirendas nõukogude bolševiseerumist.

Narva töölised ei jäänud Kornilovi avantüüri puhul passiivseks. Nad leidsid, et peavad kontrrevolutsiooni suhtes rohkem senisest valvel olema.

Kornilovi nädala puhul peeti Kreenholmi vabriku väravas miitinguid, et selgitada töölistele olukorda õigetes värvides.

---

[1] Rahvaleht nr.7, 6.IX 1917

[2] Samas

[3] Sepp,J. Võitlus nõukogude võimu eest Eestis 1917-1919, 1947 lk.37

Võeti vastu resolutsioone, milles "leiti viibimata tarviliku olevat punast kaardiväge asutada".[1] Ühtlasi nõuti Narva Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täitevkomiteelt, et see loodavaid punakaardi osi relvadega varustaks.

Narva Tööliste ja Soldatite Nõukogu koosolekul arutati Kornilovi mässu küsimust ja leiti, et see oli revolutsiooni vastu suunatud. Seepärast nõudis koosolek "valitsuse loomist revolutsioonilise proletariaadi ja talupoegade esitajatest."[2] See revolutsiooniline resolutsioon nõudis töölisklassi tagakiusamise lõpetamist, surmanuhtluse kaotamist ja agitatsiooni vabadust sõjaväes, Riigivolikogu ja Riiginõukogu laialisaatmist, vabariigi väljakuulutamist, tööliste kontrolli sisseseadmist tööstustesse, tähtsamate tööstusharude rahva omandiks kuulutamist jne.[3]

13. septembril peeti Narva "Võitlejas" tööliste ja soldatite miiting. Resolutsioon, mis ühel häälel vastu võeti, nõudis mõisnike ja kodanlike parteidega kokkuleppe poliitika lõpetamist, Asutava Kogu kokkukutsumist, maa viibimata üleandmist talupoegade maakomiteede kätte, "komandode koosseisu ülevalt kuni alla puhastada neist elementidest, kes ei soovi üheskoos soldatite organisatsioonidega koos töötada."[4]

ERiti rohkesti võttia neist koosolekuist osa sõjavägi, mis näitas nende aktiviseerumist relvastatud ülestõusu ettevalmistamise perioodil.

Seega Narva bolševikud täitsid auga selle ülesande, mis neile andis bolševike partei VI kongress. VSDT(b) Partei

---

1 Rahvaleht nr.6, 2.IX 1917
2 Rahvaleht nr.8, 13.IX 1917
3 Samas
4 Rahvaleht nr.9, 16.IX 1917

Keskkomitee võis sellele kindlale punktile Eesti kubermangus julgesti toetuda.

Et ka Eestimaa Kesktäitevkomitee Kornilovi avantüürile reageeris, tõendas telegramm "Narva, Tartu, HAapsalu, Kuresaare, Pärnu ja Baltiski Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogudele. " Telegrammis seisis, et tuleb 1) kõva kontroll telegraafi ja telefoni üle sisse seada, 2) äraandjate kindralite Kornilovi ja Lukomski telegrammid mitte edasi anda ega täita, 3) sõjaväe ja kodanlike võimude tegevuse üle kontroll sisse seada, 4) avalikud kontrrevolutsionäärid vangi võtta, 5) revolutsioonilist sõjaväe kaitset organiseerida, 6) elanikke sündmustega tutwustada, rahule ja revolutsioonilise demokraatia organisatsioonide toetusele üles kutsuda, kontrrevolutsioonilist mässu toetavad ajalehed kinni panna. Ettetulevatest juhtumistest viivitamata telegrafeerida Tallinna Kesktäitevkomiteele.[1]

Seega Tallinna nõukogu, töörahvas ja sõjaväed teatasid oma valmisolekust võidelda kontrrevolutsiooni vastu.

Vastandina Marvale, näitas Rakvere järjekordselt, et ta ujub kontrrevolutsiooni sõiduvees. Kornilovi mässu puhul tegi Rakvere nõukogus Juhkam (abiesimees I.E.) aruande ja teadustas, et Tallinna ja Pskovi nõukogude poolt on ettepanekud nendega ühineda. "Rakvere nõukogu otsustas Tallinna kodanlise maapäevaga ühineda, aga mitte nõukoguga." [2]

---

[1] MAatamees nr.19, 31.VIII 1917

[2] Proletaarne revolutsioon Eestis nr.4, 1928,lk.43.

Et kodanliku Viru maakonna valitsuse mehed parunite kasusid kaitsesid, mis kogu maakonna töötavas rahvas paksu verd tekitas, näitas ka Viru maakonna Toitluskomitee poliitika. 16. september oli Voka vallas määratud sõjaväele loomade rekvireerimise päevaks. Selgus, et nimetatud päeval talumehed 56 ja mõisnikud 19 looma andma pidid, mis moodustas talumeeste kariloomade arvust 10 % aga mõisnikele kuuluvaist 5 %. "Küsitavaks jääb, millal meie "demokraatlised" omavalitsuse asutused ka niivõrd oma ülesannete kõrgusele jõuavad, et igasugused maa ohvriloomad kõigi peale ühetasaselt püüaksid veeretada"[1] küsib "Tööline."

Pole siis ime, kui demokraatlikud ringkonnad sõna tõsisemas mõttes nõudsid Rakvere Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu ümbervalimist, nagu seda Aseri vabriku töölise koosoleku resolutsioon sisaldas. Aseri vabriku töölised konstateerisid, et 1) Rakvere Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu koosseis on juhuslik, 2) see ei ole revolutsiooniliste tööliste ja soldatite proportsionaalne esitus, ega seisa oma ülesannete kõrgusel. Seda silmas pidades "nõuame meie, Aseri vabriku töölised, Rakvere Tööliste ja Soldatite Saadikute nõukogu viibimata ümbervalimist."[2]

Rakvere kontrrevolutsiooni kants jäi aga püsima. Seda ei suutnud kõigutada väikesed rahulolematuse puhangud, see murti alles Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tormis.

---

1 Tööline nr. 57, 10.09.1917.

2 Samas.

3. septembril toimusid vallaomavalitsuste valimised, mis tähistasid Virumaal maaproletariaadi võitu ja näitasid masside bolševiseerumist maal. Nii sai väikemaapidajate ja tööliste ühine nimekiri enamuse Vihulas[1], Kalvis[2], Lüganusel[3], Kundas jm. Sellest järeldus, et enamus maa kehvikuist ja keskmikest olles tunda saanud kodanliku Ajutise Valitsuse poliitikat ja selles pettunud, pöörasid talle selja. Nad olid arusaamisele jõudnud, et ainult nõukogude võim võib päästa neid majanduslikust viletsusest ja üha rohkem ohvreid nõudvast sõjast.

Juba 1917. a. mais olid Tallinnas, Tartus ja Narvas moodustatud väikesed Punakaardi salgad[4]. Need kasvasid eriti pärast kornilovluse purustamist. Mida teravamaks muutus klassivõitlus, seda suuremaks muutus vajadus nende loomiseks, et olemasolevaid vabadusi kindlustada. Punase kaardiväe asutamist arutati ametiühingute koosolekuil kogu maakonnas.

---

1 Maatamees nr. 24, 12.09.1917.

2 Tööline nr. 43, 7.09.1917.

3 Maatamees nr. 24, 12.09.1917.

4 Sepp, J. Võitlus nõukogude võimu eest 1917-1919, 1947 lk. 33.

Kokkuvôte.

Augustikuuga algas uus revolutsiooni etapp. Bolševikud asusid oma positsioonidele teostama ülesandeid, mis neile pani bolševike partei VI kongress.

Narva bolševikud asutasid omale häälekandja "Rahvaleht", mis tegi suurt mobiliseerimistööd tööliste hulgas relvastatud ülestôusu ettevalmistamisel. "Rahvaleht" levis kogu Virumaal, mida tôendavad teated: Viru maakonna valdadest.

Augustis kasvas streigiliikumine, nôudmised olid küll esialgu majanduslikku laadi (esines ka rahunôudmisi), kuna tööliste viletsust süvendas kestev sôda. Peale selle ähvardas neid tööta jäämine tooraine puudusel.

Narva Kreenholmis ja Kundas ilmnevad aga nähted, kus kodanlus püüab vôitlusvahendina tööliste vastu kasutada vabriku seismajätmist ja tööliste vallandamist. Töölised aga avastasid selle kapitalistide alatu vôtte ja vältisid vabriku pikemaajalise seismajätmise. Kundas saavutasid töölised vähemalt vabriku seismapaneku edasilükkamise kuu vôrra.

Aktiviseerub ka maaproletariaat, eriti môisatöölised, kes vaevlesid pärisorjuslike igandite kammitsais. Ent suuremas osas môisates jäid nende nôudmised rahuldamata.

Kui juulisündmused ei annud kodanlusele loodetud tagajärgi, sest revolutsiooniline liikumine tôusis uuesti, siis korraldati uus pealetung Kornilovi avantüüri näol. See nurjus kodanlusel täiel määral, kuid andis tôuke masside

mobiliseerimiseks kodanluse vastu võitlemiseks.

Sel perioodil ilmneb tugev kontrast Narva ja Rakvere nõukogude vahel. Üks tegutses tööliste, teine kodanluse huvide kaitsjana. Rakvere nõukogu kontrrevolutsioonilise juhtkonna mõju ei jäta oma mõju avaldamata ka maakonnale.

Augusti-septembri sündmused Virumaal ja eestkätt Narva linnas näitavad selgesti töörahva revolutsioonilisuse ja võitlusvalmiduse kasvu. Tingimused sotsialistliku revolutsiooni teostamiseks olid valminud ka Eestis.

II

Oktoobrirevolutsiooni teostumine Narvas ja Virumaal

10. oktoobril vôtab VSDT(b) Partei Keskkomitee vastu Lenini poolt koostatud ja esitatud resolutsiooni relvastatud ülestôusu kohta. Rahutused kogu riigis, tööpuuduse ja nälja tôttu, milleni oli viinud Ajutine Valitsus, näitas, et hukkumisest vôis päästa maad ainult sotsialistlik revolutsioon.

Seda kartis Ajutine Valitsus. Ära andnud Riia ja Saaremaa, oli ta valmis loovutama ka Petrogradi sakslastele, et maha suruda üha kasvavat revolutsioonimeeleolu proletariaadi hulgas. Seepärast tuli tegutseda kiiresti ja otsustavalt. Kogu vôim pidi minema nôukogudele, mis tähendas aga relvastatud ülestôusu.

Ülalmainitud Keskkomitee resolutsiooni elluviimine sai parteiorganisatsioonide ülesandeks. Konkreetse plaani ülestôusu teostamiseks andis Lenin oma teoses "Eemalseisja nôuanded": "ümber piirata ja ära lôigata Piiter, vallutada ta laevastiku, tööliste ja sôjaväeosade kombineeritud rünnakuga."[1]

Eestis olid tähtsamateks ülestôusu tugipunktideks Tallinn, Narva ja Tartu, kus bolševikel oli vajalik ülekaal.

12.-13. oktoobril toimunud Põhja piirkonna Nôukogude kongress asus bolševistlikule seisukohale relvastatud ülestôusu suhtes, millel oli määratu suur tähtsus. See kongress

---

[1] Lenin, V.I. Teosed 26. k. lk. 154.

oli ka Eesti proletariaadi jõudude ülevaatuseks ülestõusu eel.

Otsus relvastatud ülestõusu kohta võetakse vastu 10. oktoobril VSDT(b) Partei Keskkomitee poolt. Partei keskuselt saadud juhendeil moodustasid ka eesti bolševikud Eestimaa Nõukogude Täitevkomitee juures Revolutsioonilise Sõjakomitee, mille esimeheks oli Rabtšinski, aseesimees V. Kingissepp.

Oktoobris toimus ka Eestimaa Nõukogude II Kongress; esindajatena võttis osa Virumaalt ja Narva linnast 8 saadikut. Narvast 5, Rakverest 2 ja Narva-Jõesuust 1 saadik. Päevakorras oli peale aruannete võimu- ja rahuküsimus ning ühtlasi valiti esindajad Ülevenemaalisele Nõukogude kongressile.

Aruandes kohtadelt märgib Narva-Jõesuu esindaja, et nende nõukogudes enamus bolševike käes on, keda toetavad ka sõjaväeosad Narva-Jõesuus. Narva-Jõesuu nõukogu seisukoht on: Kõik võim mingu nõukogu kätte[1]. Sama võis tõendada ka Narva nõukogu, kus algusest peale enamus bolševike käes oli ja vastu võetakse ainult bolševistlikke resolutsioone.

Rakvere aruandja aga pidi mainima, et nende nõukogus eksisteerisid kaks erakonda - "enamlased ja täiskodanlased ning just selle pärast, et mingisugusel imelikul kombel niisugused ässad, nagu miilitsaülem, komissar, linnapea jt. nõukogus istuvad, ei ole nõukogul tarvilist autoriteeti"[2].

See näitab järjek rdselt Viru maakonna keskuse posit-

---

[1] Tööline nr. 85, 24.X 1917.

[2] Samas.

siooni sel otsustaval perioodil, millest tuli maakonna progressiivsetel inimestel kohalikes omavalitsustes, kes võitlesid maakonna ja kogu Eesti töörahva huvide ja nõukogude võimu eest, oma järeldused teha. Rakvere linna ja Viru maakonna keskuse juhtivad isikud tegid muret eriti Kunda bolševikele, kes ei kaotanud neid seepärast oma tähelepanu orbiidist.

15. oktoobril toimusid maatameeste konverentsid kolmes maakonnas. "Kõige õnnestunum osavõtjate arvu poolest oli Viru maakonna konverents, kus olid esindatud peaaegu kõik vallad (95 %)."[1] Siit teeme järelduse, et Viru maakonna maaproletariaat oli tõusnud võitlusele oma rõhujate vastu.

Relvastatud ülestõus algas Petrogradis 24. oktoobril. Järgmisel päeval vallutasid revolutsioonilised töölised kõik tähtsamad strateegilised punktid pealinnas. Samal õhtul tuli kokku II Ülevenemaaline Nõukogude kongress, mis teatas kogu võimu üleminekust nõukogudele.

25. oktoobril levis ka Narvas teade revolutsiooni võidust pealinnas.

26. oktoobril tagandas Sõja-Revolutsiooniline Komitee Ajutise Valitsuse komissari Eichelmanni Narvas, nõudes, et ta linnavalitsusele komissariaadi asjaajamise üle annaks.

Kontrrevolutsioon mobiliseeris kogu oma jõu, et kukutada nõukogude võim. Kerenski organiseeris Krasnovi sõjakäigu Petrogradi vastu.

---

[1] ENSV ajalugu, 1952, lk. 276.

Eesti bolševike ülesandeks oli pidurdada kontrrevolutsiooniliste vägede tungimist Petrogradi suunas. "Kõige raskem oli pidurdada 49. korpust[1]." Kui see Rakveres esialgu ei õnnestunud, siis Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee korraldusel koondati kiiresti Narva revolutsioonilised väeosad, kellele ülesandeks tehti vägivallaga sundida 49. korpust loobuma minekust Petrogradi poole.

Bolševistliku agitatsiooni mõjul muutus sõdurite meeleolu proletaarse revolutsiooni kasuks. Ka raudteeliini mööda Tallinn-Narva-Petrograd ei pääsenud ühtki kontrrevolutsioonilist väesalka ida poole.

Kuigi Narva Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogus oli enamus bolševikel, toimusid siin 28. oktoobril nõukogude ümbervalimised, kuna ilmnes, et vähemus ei seisa oma ülesannete kõrgusel. Neil päevil peeti Narva linnas rida koosolekuid, kus avaldati usaldust Tööliste ja Soldatite Nõukogule ja Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee võimule. Koosolekutel võeti vastu otsused, et ainult põhjalikud muudatused majanduspoliitikas ja valitsemises võivad meie maa päästa sellest laosest, milleni Kornilovi-Kerenski ja Ko valitsus oli viinud.

285. Tagavara jalaväe polgu 3. ja 4. pataljoni soldatite üldkoosolekul võeti otsus vastu: tervitada uut rahva valitsust, kellest meie usume, et ta meile rahu, leiba, maad ja vabadust annab[2].

---

1 Установление советской власти на местах в 1917-1918 годах lk. 472.

2 Rahvaleht nr. 24, 7.XI 1917.

Narva trükitööliste üldkoosoleku 7. nov. resolutsioon pidas trükivabadust üheks paremaks revolutsiooni saavutuseks, mille kätte võitmiseks paremad jõud oma elu on ohverdanud[1].

Narva Sotsiaal-Demokraatlik Noorsoo Ühing oma koosolekul 5. nov. võttis vastu resolutsiooni, milles peale usalduse avalduse uuele võimule nõuti tööstusettevõtetesse kontrolli sisseseadmist, pankade, raudteede, suurtööstuste, kaevanduste natsionaliseerimist, 18-ne aastastele kodanikele passiivset ja aktiivset valimisõigust, tasuta kohustuslikku haridust, alaealise töö keelamist jne.[2]

Ka Narva-Jõesuus asuv jalaväe polk oma üldkoosolekul teatas, et ta alati on valmis kodumaa ja revolutsiooni kaitseks välja astuma[3].

Narva bolševikud said väga hästi aru, et võitlus pole lõppenud, vaid seniseid saavutusi tuleb visalt kaitsta. Seepärast VSDT(b) Partei Narva osakonda kutsub üles töölisi laiendama Narva Punakaardi osi.

Narva metallitööliste üldkoosolek saatis "palavamad tervitused revolutsiooni vägede eesrindadel võitlejatele, Rahvakomissaride nõukogule, revolutsioonilisele sõja- ja laevaväele, kes oma verega revolutsiooni on lunastanud"[4].

Ainult Narva telegraafitöölised saboteerisid nõukogude võimu, mis Narva töötavate masside poolt hukka mõisteti.

---

1 Rahvaleht nr. 25, 10.XI 1917.

2 Maatamees nr. 50. 14.XI 1917.

3 Rahvaleht nr. 29, 24. XI 1917.

4 Maatamees nr. 61, 9.XII 1917.

Narva ühiskondlike organisatsioonide ja asutuste esindajate üldkoosolek 31. oktoobril võttis vastu resolutsiooni, milles telegrafistide teguviisi häbiväärseks tunnistati. Kuigi nad ise seda salgasid, end erapooletuse kilbi taha varjasid, toodi ette faktid, kus raudtee telegrafistid Kerenski telegramme kiiresti edasi andsid, "kuna aga Peterburi Revolutsioonilise Komitee telegramme varjata püüdsid"[1].

Kui mujal maakondades nõukogude võim, nagu see loomulik oli, kõige enne maakonna keskuses kehtestati, siis Viru maakonnas oli see teisiti juhtivate isikute kontrrevolutsioonilise hoiaku tõttu.

Ajakirjanduse andmete alusel kehtestati nõukogude võim umbes samal ajal kui Narvas ka Kundas.

24. oktoobril oli VSDT(b) Partei Kunda komitee koosolek. Päevakorras oli sotsialistliku revolutsiooni küsimus, kus otsustati kõik abinõud kasutusele võtta,"et aidata sotsialistlist revolutsiooni läbi viia."[2]

25. oktoobri hommikul kell 10 liikus määrdunud nägudega tööliste hulk punaste lippudega VSDT(b) Partei komitee liikmetega eesotsas vabriku kontori hoone poole, kus härrasmehed lukustatud uste taga koos istusid. Töölised nõudsid uste avamist. Ehmunud administratsioon ilmus tööliste ette ja tunnustas nõukogude võimu.

Hilisõhtuni toimusid miitingud, peeti nõu kuidas Petrogradi töölistele abi anda. Järgnevatel päevadel saadi tea-

---

1 Rahvaleht nr. 2, 28.X 1917.

2 Proletaarne revolutsioon Eestis nr.4. 1928,lk.44.

teid Kerenski põgenemisest ja tema ministrite arreteerimisest. Asutati Revolutsiooniline Tribunal, kuhu valiti sm-d Bauts, Järve ja Vanda[1]. Pandi alus ka Punakaardi loomisele, kuhu esialgu registreeris 200 meest. Kunda alevi valitsuse koosseisus esialgu muudatusi ei tulnud. Selle tegevust kontrollis nii bolševike partei komitee kui ka Revolutsiooniline Tribunal.

Mureküsimuseks kujunes Kunda bolševikel Viru maakonnas keskuse ülevõtmine, kuna Rakvere Nõukogu selleks mingeid samme ei astunud.

Päälegi tuli kaebusi kaugemaltki valdadest Viru maakonna keskuse tegevuse kohta. Sellest paar näidet. Järve valla nõukogu koosolekust 26. novembril, kus avaldati usaldust nõukogu võimule, arutati ka Viru maakonna valitsuse tegevust. "Silmas pidades, et Viru maakonna valitsus viimasel ajal vasturevolutsioonilisi ringkirjasid valla valitsusele saadab ja praeguse Rahvakomissaride valitsust mitte maksvaks ei tunnista, nõuame, et Eestimaa Töörahva ja sõjaväelaste Nõukogu ja Tallinna sõjarevolutsiooni Komitee niisuguse tagurlise asutuse viibimata laiali saadaks ja asjaajamise maatameeste ja väikemaapidajate nõukogu kätte annaks."[2]

Analoogiline resolutsioon võetakse vastu ka Kalvi valla nõukogu koosolekul.[3]

Eesti kodanlus ei tahtnud tunnistada end võidetuks, tema kants - Eestimaa Ajutine Maanõukogu eksisteeris veel

---

1 Proletaarne revolutsioon Eestis nr.4, 1928,lk.44.
2 Tööline nr. 120, 4.XII 1917.
3 Maatamees nr. 42, 26.X 1917.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

esialgu, mis tuli aga likvideerida.

Eestimaa Töörahva Nõukogu Täitevkomitee võttis 12. novembril vastu otsuse kubermangu antidemokraatliku Maanõukogu laialisaatmiseks. Samal istungil tehti otsus kokku kutsuda Eesti Asutav Kogu, mille kaudu elanikkonnale anda võimalus oma tahte avaldamiseks.

Kuid Maanõukogu reageeris ülalnimetatud teatele sellega, et ta demonstratiivselt selle peale vaatamata kokku tuli ja end kõrgemaks võimuks kuulutas.

Siis tegi Sõjalis-Revolutsiooniline Komitee oma istungil 15. novembril otsuse lugeda Maanõukogu laialisaadetuks.

Nüüd, kui Maanõukogu - kontrrevolutsiooniline tugipunkt kubermangu keskuses oli likvideeritud, tuli Viru maakonna keskus ka bolševikel üle võtta.

Kunda bolševik sm. Bauts sõitis selles asjus Tallinna. V. Kingisepalt sai teateid, et bolševike partei Kunda komitee käsutusse on 80 püssi reserveeritud, et töölisi relvastada ja Viru maakonna valitsus üle võtta. Selleks ajalooliseks ürituseks ühineti Aseri bolševikega, eesotsas sm. Linderiga. Viivitamatult sõideti Rakverre. "Aserist oli 60 meest, Kundast veel rohkemgi."[1] Rakvere jõuti öösel kella 2 ajal. Tallinna meeste korraldusel oli seal juba sõjaolukord välja kuulutatud. Tol ajal peatus ka Eesti polk Rakveres. Seda silmas pidades hiiliti Laiale uulitsale, 4. jaoskonna rahukohtuniku majja, kus kolmandast korrusest pool oma peakorteriks võeti. Ruumid jäid rahukohtuniku käsutusse edasi. Seal oldi

---

[1] Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 4, 1928, lk. 44.

vaikselt, et enneaegu mingit kahtlust äratada, ega ärevust tekitada. Tunnimees pandi välja, kuid püssita (maskeeritult). Loodi side kohalike töölistega. Hommikul kell 5 võeti üle raudteejaam, hiljem postkontor, mõlemaisse seati kontroll. Kui härrad maavalitsuses arvati juba tööle asunud olevat, suunduti sinna, viimast üle võtma. Bauts, Linder ja veel üks Tartu poolt seltsimees 19-mehelise punakaartlaste salgaga piirasid maakonnavalitsuse hoone ümber. Nähes, et muud teed polnud, andis Viru maakonna valitsuse esimees Juhkam asjaajamise üle, Kalbus oli põgenema saanud. Läbiotsimised ei annud mingeid tulemusi[1]. Rekvireeriti spekulantidelt toiduaineid, mis Hubeli kauplusesse (Tallinna tän. I.E.) anti, kust vaesemad elanikud neid sealt osta võisid.

Rakvere ümbruskonna parunid ruttasid Eesti sõjaväe komiteesse, et see samme astuks punakaartlaste linnast välja löömiseks. Eesti polk piiraski punakaardi peakorteri sisse. Pikemate läbirääkimiste järele läks korda Eesti polgu mehi sealt ära saata. Laskmisi sõjaväelaste poolt ei olnud[2].

Varem kui Rakveres, läks Virumaal valdades võim töörahva kätte, mida kodanlus kas või näiliselt oli sunnitud tunnustama, kuid ometi jatkas ta võitlust. Selle kontrrevolutsioonilise väerinde moodustas kodanlus koos väikekodanlike kokkuleppeparteidega bolševike vastu. Nad püüdsid tõendada, et bolševikud vägivaldselt võimu haaranud, vene solda-

---

[1] Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 4, 1928, lk. 45.

[2] Samas.

tite abiga, nagu oleks rahvas selles osas passiivne olnud. Asutava kogu valimiste eel püüdsid nad oma kasuks agitatsiooni teha, kuid nende read hôrenesid üha.

Ka Virumaa komissar Kalbus organiseeris koosolekuid valdades radikaal-sotsialistide poolt, mis aga pinda ei leidnud.

12. nov. 1917. toimunud Ülevenemaalise Asutava Kogu valimised Eestis tôendasid, et bolševikud olid poolehoiu vôitnud kogu Eestis.

Ka Virumaal said bolševikud enamuses valdades rohkem hääli kui teised parteid kokku. Näiteks:

Aseris	-	bolševikud	596 h.,
		teised	176 "
Padas	-	bolševikud	506 "
		teised	433 "
Erras	-	bolševikud	646 "
		teised	285 "
Järvel	-	bolševikud	856 "
		teised	445 "
Kohtlas	-	bolševikud	261 "
		teised	103 "
Kaarlis	-	bolševikud	572 "
		teised	419 "
Kundas	-	bolševikud	941 "
		teised	200 " [1]

Samuti said enamuse bolševikud ka Püssi, Voka, Järve, Kalvi jt. valdades[2]. Ainult väikekodanlikus Rakveres ja Jôh-

---

[1] Tööline nr. 107, 13.XI 1917.

[2] Samas.

vis jäid bolševikud rõhuvasse vähemusse, enamuse said siin sotsialistid-revolutsionäärid[1].

Narva Kreenholmis oli bolševikel suurim ülekaal, nimelt 2746 häält, teistel aga 504[2]. lõppkokkuvõttes Narva bolševike poolt hääletasid 64 % valijaist.

Kokkuvõte.

Kuna Narva oli üks tähtsamaid punkte Eestis, kus bolševikel algusest peale oli ülekaal, toimus siin võimu üleminek libedasti. Ainult telegraafi töölised ühinesid Tallinna ja Tartu telegrafistide streigiga ja saboteerisid nõukogude võimu, mis Narva töötajate poolt hukka mõisteti ja neid sunniti uut võimu tunnustama.

Ka Kundas "alistus" kodanlus suuremate konfliktideta. Kunda bolševike initsiatiivil ja Aseri bolševike toetusel teostati ajalooline ülesanne: Viru maakonna valitsuse ülevõtmine, kuna see kontrrevolutsiooni kants maakonna keskuses rahvavaenulikku ja nõukogude võimu vastast poliitikat ajas. Rakvere bolševikud ise olid selleks liialt jõuetud.

Maakonna keskuse kodanlased aga ei suutnud bolševike autoriteeti maha kiskuda, see aina tõusis, mida kinnitasid Ülevenemaalised Asutava Kogu valimiste tagajärjed Virumaal, kus suuremas osas valdades saavutasid bolševikud võidu.

---

1 Tööline nr. 107, 13.XI 1917.
2 Rahvaleht nr.27, 17.XI 1917.

Kohaliku Nõukogude riigiaparaadi ehitamine Narva linnas ja Virumaal.

Teine Ülevenemaaline Nõukogude kongress otsustas: "Kogu võim kohapeal läheb tööliste, soldatite ja talupoegade saadikute nõukogu kätte, kes peavad kindlustama tõelise revolutsioonilise korra."[1]

Seega sanktsioneeriti võimu üleminek nõukogude kätte, mis väljendas ülestõusnud rahvamasside tahet. Sama kongress võttis vastu maadekreedi ja määruse tööliste ja talupoegade valitsuse moodustamise kohta Rahvakomissaride Nõukogu näol, mille eesotsas seisis V.I.Lenin.

Teise Ülevenemaalise Nõukogu Kongressi läkituses "Töölistele, soldatitele ja talupoegadele" määras V.I.Lenin valitsuse seisukohad: "Nõukogude võim pakub viivitamatult demokraatlikku rahu kõigil rindeil." [2]

See oli suur rahva tahte väljendus, sest Nõukogudemaale oli rahu elu ja surma küsimus. Nõudmist rahu järele kajastasid hulgalised koosolekud, kus muude resolutsioonide hulgas ei puudunud ka rahu nõudmine.

Vana, kodanliku riigimasina lammutamise ja uue nõukogude riigi loomise töö tuli Eesti bolševikel teha ägeda klassivõitluse ja sakslaste pealetungi ähvarduse olukorras.

---

[1] Lenin, V.I., Teosed, 26 k. lk.219.

[2] Samas

Narva linnavolikogu ümbervalimised toimusid kohe pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni. 17. dets. toimusid järelvalimised seoses Narva agulite liitmisega Narva linna külge. Järelvalimistel said bolševikud taas suure enamuse - 74%, millega bolševike seisund Narva linna volikogus veelgi kindlustus. Et seal siiski taolist elementi oli, kes kõigis küsimusis bolševike seisukohtadega ei nõustunud, näitas 22. dets. linnavolikogu koosolek. Kui linnapea Dauman ettepaneku tegi revolutsiooni ohvreid püstitõusmisega austada, jäid parempoolsed istuma. Sotsialist-revolutsionäär Levin protesteerib oma partei nimel linnapea ettepaneku vastu, tähendades, "et linnapeal ometi teada peaks olema, et sotsialistid-revolutsionäärid oma partei seisukohalt revolutsiooni ohvrite peale vaadates nende mälestust austada ei saa."[1] Samal koosolekul kinnitati ametisse ka endised linnavolinikud ja endine linnavalitsus; sekretäriks valiti Brunberg.

28.detsembril, Narva Tööliste, Soldatite ja Talupoegade Saadikute Nõukogu üldkoosolekul võeti vastu järgmised otsused: 1) Ainukeseks kõrgemaks ja juhtivaks võimuks Narvas ja ümbruskonnas on Narva Tööliste, Soldatite ja Talupoegade Saadikute Nõukogu, kes kohaliku valitsemise poliitilistes, administratiivsetes, majanduslikes ja kultuur-hariduslikes ülesannetes enda peale võtab; sellepärast 2) otsustati Narva linnavolikogu ära kaotada ja

---

[1] Rahvaleht nr.42, 30.XII 1917.

3) Narva linnavalitsusele ettepanek teha kôik linnaomavalitsuse tegevus Nôukogu Täitevkomiteele üle anda.

Samal koosolekul toimus ka Täitevkomitee ümbervalimine, mis valiti 15-ne liikmeline.[1]

Ajalehe andmeil olid Narva Tööliste, Soldatite ja Talupoegade Saadikute Nôukogu Täitevkomitee juures järgmised osakonnad: administratiiv-, toitlus-, majandus-, rahandus-, kultuurharidusosakond; peale selle tervishoiu komisjon, majakomitee ja küttekomisjon.

22.dets. koosolekul oli otsustatud asutada ka koolikomitee ja suurendada ôpetajate palkasid. Et uusi osakondi luua, selleks oli vaja ruume, mida otsustati lahendada endise arestimaja ümberehitamisega, mis asus samas majas.

1.dets. oli Rakveres uue Viru Maakonna Tööliste, Soldatite ja Talupoegade Saadikute esimene koosolek. Koos oli 53 saadikut. Erakondade järele jagunesid saadikud: 18 bolševikku, 2 pahempoolset sotsialisti-revolutsionääri, 1 menševik ja 32 parteitut.[2] 2.detsembril valiti 15-ne liikmeline täitevkomitee , esimeheks Roots (bolševik), abi Rõis (bolševik), sekretärideks Andrejev ja Leetsmann (bolševik), kassahoidjaks Linder (bolševik).[3] Täitevkomitee juurde asutati 5-e liikmeline maa-asjade osakond ja ajutine revolutsiooniline kohus, raudteetranspordikomisjon. Revolutsioonikomissariks kinnitati Leetsmann.[4]

---

[1] Rahvaleht nr.43, 31.XII 1917.

[2] Maatamees nr.60, 7.XII 1917.

[3] Samas

[4] Samas

Viru maakonna Tööliste, Soldatite ja Talupoegade Saadikute Täitevkomitee juures asus Toitluskomitee, millistel asutustel tol perioodil suured ülesanded lasusid. Toitluskomiteede kohustuseks polnud mitte ainult maakondade elanikkude varustamine, vaid ka kontrollida, et valdades määratud tähtpäevaks vili pekstud oleks. Näiteks oli saanud Viru maakonna Toitluskomitee kirju, "et ilmastikuolude tõttu ei jõutud Salla vallas 15. novembriks vilja peksta." [1] Viru maakonna Tööliste,Soldatite ja Talupoegade Saadikute Täitevkomiteel tuli tähtajà pikendamiseks pöörduda Eestimaa Valdade Toitlusvalitsuse poole. Viimane andiski loa oma äranägemise järele tähtaega pikendada, millest aga otsekohe Eestimaa Toitlusvalitsusele teatada tuli.[2]

Viru maakonna Toitluskomitee ülesandeks oli ka toiduainete rekvireerimine sõjaväe jaoks valdades.

Võib oletada, et Rakveres Viru maakonna Tööliste, Soldatite ja Talupoegade Saadikute Täitevkomitee juures samasugused osakonnad eksisteerisid nagu mujal maakonnalinnades, millest aga ajalehtedes andmed üksiasjaliselt puuduvad.

---

[1] ENSV ORKA Rond - R 1246 Nim. 1,SÜ 13, 1 1,3

[2] Samas

Kokkuvôte.

Narva linna volikogus ei tulnud suuri muudatusi, kuna seal said juba pärast veebruarirevolutsiooni enamuse bolŝevikud. Kui Narva linna volikogus ka 1917.a. lôpul kokkuleplasi oli, ei pääsenud nad môjule. Narva linna volikogus vôeti vastu ainult bolŝevistlikke resolutsioone, millest järeldame, et Narva linn elas uut elu, ehitas uut nôukogude ühiskonda, kaitses nôukogude vôimu huve, rakendades selleks kôik, et seda kindlustada.

Narva Tööliste, Soldatite ja Talupoegade Saadikute Nôukogu Täitevkomitees loodi uusi osakondi ja 1918.a. kavatseti laiendada ruume arestimaja ümberehituse arvel. Suureks sündmuseks Narva linnale oli tema agulite liitmine südalinnaga, millega hakkasid Narva linnale laekuma need summad elanikkonna ja vabrikute maksuda näol, mis senini läksid Viru maakonna täitevkomiteele.

1917.a. detsembris muutus olukord ka Viru maakonna linnas Rakveres paremaks. Kuigi Maakonna T ööliste, Soldatite ja Talupoegade Saadikute Nôukogus oli ainult 1/3 bolŝevikke, oli "jäme ots" Täitevkomitees bolŝevike käes.

Täitevkomitee juures olevate osakondade tööst, välja arvatud Toitluskomitee, ei ole ajakirjanduses mingeid andmeid, kuna Viru maakonna keskuses ei trükitud ühtegi lehte.

Kohaliku Nõukogude riigiaparaadi sunniorganite väljakujunemine ja nende tegevus nõukogude võimu kaitsmisel ja kindlustamisel Narvas ja Virumaal.

Et nõukogude võimu kindlustada, tuli kasutada laiade masside huvides vägivalda vähemuse suhtes, kes oma võimust loobuda ei tahtnud.

Eestimaa Nõukogude Täitevkomitee Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee ees, mis loodi Oktoobrirevolutsiooni alguses, seisis ülesanne: kindlustada proletaarse revolutsiooni võit ja murda vaenlase vastupanu, kes ei olnud veel relvi maha pannud.

Sõjalis-Revolutsiooniliste komiteede juurde loodi revolutsioonilised tribunalid, kes pidasid halastamatut võitlust kontrrevolutsiooniga.

Nimetatud organid loodi ka suurematesse keskustesse, koos võimu ülevõtmisega nõukogude kätte.

Ka Narvas valiti juba 26. oktoobril Narva Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu poolt Sõjalis-Revolutsiooniline Komitee, mis sai erakordsed volitused kontrrevolutsiooni vastu võitlemiseks.

Narva Sõjalis-Revolutsiooniline Komitee asus kohe oma ülesannete täitmisele. Samal päeval pani ta aresti alla "Golos naroda" numbri, mis sihilikke valeteateid levitas.

Narva Sõjalis-Revolutsiooniline Komitee andis välja terve rea määrusi, mis kaitses linna elanikkude huve, nagu

toiduainete väljaveo, alkoholiliste jookide müügikeeld jne. Määrustes hoiatati kuritegelike operatsioonide eest, nagu sõjavarustuse müümine, milliseid nähteid oli ilmnenud. Teatati ka, et sõjariistade kandmine ilma Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee loata keelatud on. Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee liikmeid paigutati tähtsamatesse asutustesse nagu side- ja tollivalitsusasutustesse, garnisoni ülema juurde, toitluskomiteese jne.[1]

Narva Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee tegevuse kohta toob kohalik "Rahvaleht" hulgaliselt andmeid. Näiteks 17. novembril kirjutatakse, et "selle nädala jooksul on Narva Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee poolt mitusada puuda mitmesuguseid toiduaineid, hulk liha, 242 pd. värskeid kalu, 50 elusat looma ja 48 lammast ära rekvireeritud, mis sahkerdajad Eestimaa piiridest välja tahtsid viia. Liha antakse lihapoodi ära müümiseks[2]".

Sõjalis-Revolutsioonilise komitee poolt seati kontrollkomisjonid tegevusse, kes valvasid raudteel transpordi järele, et seal määrustes ettenähtud suuremal hulgal toiduaineid eraisikute poolt ei veeta.

Linna täitevkomitee juures oli ellu kutsutud veel Revolutsiooniline Tribunal, mis oli valitav nõukogu poolt. Ühtlasi oli Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täitevkomitee Revolutsioonilise Tribunali kõrgemaks kassatsiooni instantsiks, kelle otsus oli lõplik.

---

[1] Rahvaleht nr. 22, 1. XI 1917.

[2] Rahvaleht nr. 27, 17.XI 1917.

Ajalehe andmetel oli novembriks loodud Narvas ka rahvakohus. Narva Ajutine Rahvakohus koosnes vastavalt kohtuministri käskkirjale 3 töölisest, 3 soldatist ja 2 rahvakohtunikust.

Et valdades ja töölisasulates samuti revolutsioonilised organid loodi, seda võime järeldada Aseri sündmustest, mille kohta andmed toob "Tööline", märkides, et nõukogude võimu kehtestamisel "asutati revolutsiooniline komitee, ajutine revolutsiooniline kohus, valiti miilits ning toitlusamet ümber."[1] Vabriku kontorisse pandi telefoni juurde Ajutise Revolutsioonilise Komitee poolt kontroll. Valves oli alaliselt üks tööliste esindaja.

Rakvere Sõjalis-Revolutsioonilise komitee tegevuse kohta puuduvad ajakirjanduses andmed. Mõningaid materjale Rakvere Sõja-Revolutsioonilise Tribunali kohta on aga ENSV Oktoobrirevolutsiooni Keskarhiivis Tallinnas. Nende andmete põhjal nähtub, et Rakvere Sõja-Revolutsiooni Tribunal uuris kaebusi ning laskis süüdlasi arreteerida, kes näitasid oma nõukogude-vastast hoiakut. Nii näiteks pidas Rakvere Sõja-Revolutsiooniline Tribunal kinni Rakvere mõisa meieri Jakob Laasi, kes agiteeris mõisate ülevõtmise vastu, ähvardades kohalikke mõisatöölisi "sakste" tagasitulemisega. Kuna Laasil muud süüdistust polnud, siis vabastati ta küll varsti, aga jäi silmaspeetavaks, kes pidi oma elukohast teatama ja vajaduse korral esimese kutse peale Tribunali ilmuma.[2]

---

[1] Tööline nr. 103, 14.XI 1917

[2] ENSV ORKA F-R 1269, nim 1, SÜ 15,1.3

Rakvere Sõja-Revolutsiooniline Tribunal arutas Mihkel Roosi süüasja, kes keeldus andmast andmeid oma põllumajandussaaduste tagavarade kohta Toitluskomiteele.[1] Sama organ võttis vastutusele isikuid, kes keeldusid rekvireerimisel andmast loomi ja produkte sõjaväele. Viimased dokumendid näitavad, et Sõja-Revolutsiooniline Tribunal oli abiks Toitluskomiteele tema ülesannete täitmisel.

Sõjalis-Revolutsioonilise komitee ülesandeks oli kohapealsete vana armee osade likvideerimine.

10. novembril 1917.a. andis Rahvakomissaride Nõukogu välja dekreedi vana armee järkjärgulise vähendamise kohta ja siis järgnevalt dekreedi tsaariaegsete aumärkide ja auastmete kaotamise, valitavuse kohta armees ja kõigi sõjaväelaste õiguste võrdsustamise kohta.[3]

Nimetatud dekreedi elluviimine langes kohapeal Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee kohustuseks.

Uue kohtu organiseerimisest annab pildi Viru maakonna Töörahva Nõukogu Täitevkomitee kiri, et maakonna vallad peavad Rahvakomissaride Nõukogu 23.-nda novembri 1917.a. rahvakohtu asutamise dekreeti silmas pidades rahvakohtu kaasistujad, arvu poolest kuus, viibimata ära valima.[4] Samas kirjas kästakse endistel vallakohtutel tegevus lõpetada ja ülesandeid Rahvakohtutele üle anda.

Virumaal oli Rahvakohus jagatud kolmeks jaoskonnaks:

---

1 ENSV ORKA F-R 1296 nim.1,SÜ 67, l.1

2 Samas F-R 1296 nim.1, SÜ 65, l.1

3 Reiman,V. Eesti Bolševik, nr.10, 1950,lk.53

4 ENSV ORKA F-R 1246, nim.1, SÜ 9, l.2

1) Rakvere jaoskond, kuhu kuulusid: Rakvere linn ja Rakvere, Varangu, Haljala, Aaspere, Undla, Vohnja, Saksi, Sõmeru, Vihula ja Palmse vallad;

2) Väike-Maarja jaoskonda kuulusid: Kunda, Malla, Rägavere, Porkuni, Kalvi, Pada, Vao, Paasvere, Avanduse ja Salla vald;

3) Jõhvi jaoskonna alla kuulusid Jõhvi alev ja vallad: Jõhvi, Järva, Kohtla, Voka, Pagari, Mäetaguse, Illuka, Iisaku, Tudolinna, Püssi, Erra, Maidla, Vaivara, Mustajõe, Verhneje Selo ja Sõrentsi. Rahvakohtu nõukogu esimees oli Ado Anderkop.

Seega lõpetaksid tegevuse valla kohtud ja ülem-talurahvakohus.

Virumaa Töörahva ja Sõjaväelaste Nõukogu koosolekul 16.dets. 1917.a. andis sm- Anvelt seletuse rahvakohtu tegevuse üle, kus mainib, "et õigustundele vastavalt ei või ainult õigusteadlane kohut mõista, vaid iga aus haritud ühiskonna liige." [1]

Võitluses kontrrevolutsiooniga abistas revolutsioonilisi organeid relvastatud jõuna punakaart. Punakaardi loomisest Narvas ja Virumaal on mitmel juhul eespool räägitud, neid loodi juba mais 1917, nende loomine hoogustus Kornilovi kontrrevolutsioonilise mässu perioodil, kuid Oktoobrirevolutsiooni päeval oli punakaart revolutsiooniliste soldatite kõrval pea-

---

[1] Tööline nr. 136, 23.XII 1917

miseks ülestõusu jõuks kohtadel. Kus punakaardi salku polnud loodud, suunati neid abiks kohtadesse suurematest keskustest. Oktoobrirevolutsiooni järel kujuneb Punakaart töörahva tugevaks relvastatud organisatsiooniks, mis sai aluseks Punaarmee loomisele.

VSDT(b) Narva organisatsiooni koosolekul 16.nov.1917. a. tehti Narva Sõjalis-Revolutsioonilise Komitee poolt ettepanek asutada "tööliste punane kaardivägi", keda tuleb varustada relvadega. Esialgu võeti punakaarti bolševike partei liikmeid ja ustavaid seltsilisi.[1]

Klassivõitluse teravnemine maal nõudis ka siin relvastatud jõudude organiseerimist. 3.-4. detsembril Eestimaa maatameeste ja vähese maaga talupoegade konverents otsustas luua igas vallas Punakaart ja relvad endise kodanliku miilitsa käest ära võtta.[2]

Pärast konverentsi asuti punakaardi organiseerimisele valdades, ka Virumaal, näit. Kalvis, Vokas, Palmses jne.

Seoses Punakaardi loomisega linnades ja valdades Üle-eestimaaline Töörahva Nõukogu Täitevkomitee 5.jaanuaril 1918.a. võttis vastu otsuse kodanlike maakondlike miilitsa valitsuste ja valdade kodaliku miilitsa likvideerimise kohta.[3]

"Alatine sõjavägi ja politsei on riigivõimu jõu peamised vahendid..." [4] Olles eraldatud rahvast, teenindavad

---

[1] Rahvaleht nr.29, 24.XI 1917

[2] Reiman,V., Eesti Bolševik nr.10, 1950, lk.51

[3] Samas lk.52

[4] Lenin,V. Teosed 25, lk. 363

nad kodanlust, on ekspluateerivale klassile tööriistaks, seepärast püüab rõhutud klass luua relvastatud salku, mis on rahva hulgast ja teenindavad rõhutute huve, kaitsevad neid nende vaenlaste eest.

Kokkuvõte.

Nõukogude riigiaparaadi sunniorganitest loodi nõukogude võimu kehtestamisel kõigepealt sõjalis-revolutsioonilised komiteed ja sõja-revolutsioonilised tribunalid. Narva Sõjalis-Revolutsiooniline Komitee osutas oma loomise algpäevist alates aktiivset abi kohalikule täitevkomiteele revolutsioonilise korra kindlustamisel Narva linnas. Narvas, kui suures tööstuslinnas, kus Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogul oli elanikkonna usaldus, kus kontrrevolutsiooni jõud olid nõrgad, ei olnud Sõja-Revolutsioonilisel Tribunalil niipalju tegemist poliitiliste kui kriminaalsete küsimustega.

Rakveres aga oli Sõja-Revolutsioonilisel Tribunalil lahendada mitmekülgsemaid küsimusi. Arhiivis leiduvatest dokumentidest nähtub, et Rakvere Sõja-Revolutsiooniline Tribunal töötas tihedas seoses Täitevkomiteega. Eriti arvukalt aitas ta lahendada Rakvere Toitluskomitee muresid, mis seotud produktide rekvireerimisega sõjaväele ja töölistele.

Detsembris, kui uues Tööliste ja Soldatite Täitevkomitees bolševikud juhtivale kohale said, kutsuti ellu ka rahvakohus, mis tähendas uue, kestva nõukogude kohtu rajamist.

Suureks abiks sunniorganitele oli kahtlemata Punakaart, mille üksuste loomine hoogustas valdades eriti detsembris 1917 pärast Eestimaa maatameeste ja vähese maaga talupoegade konverentsi.

Nõukogude võimu majanduslik ja rahvuslik-kultuuriline ülesehitustöö Narvas ja Viru maakonnas.

Koos muudatustega pealisehituses, poliitilises korras, tuli ehitada ka uus baas, majanduslik kord. Juba Lenini aprilliteesides oli antud majandusliku ümberkorralduse põhimõtted.

1917. a. novembris määras Üle-eestimaaline Sõjalis-Revolutsiooniline Komitee kõigisse pankadesse oma komissarid[1].

Detsembris anti kõik natsionaliseeritud pangad Eestis Tallinna pankade Komissariaadi juhtimise alla. See oli esimeseks tähtsaks sammuks majandusalal, millega õõnestati kodanluse materiaalset võimu.

Järgnevalt tuli ka kaubanduses kontroll teostada ja kehtestada tööliskontroll tehastes.

II Ülevenemaaline Nõukogude Kongress võttis vastu maadekreedi, mis kaotas maa eraomanduse.

24. nov. 1917 kuulutati Üle-eestimaalise Töörahva Nõukogu Täitevkomitee otsusega mõisad natsionaliseerituks. Eestis konfiskeeriti saksa paruneilt, kodanluselt ja teistelt söödikutelt üle 2,4 milj. ha maad, mis sai kogu rahva omandiks"[2].

---

[1] Reiman, Võitlus nõukogude võimu eest Eestis aastail 1917-1918, Eesti Bolsevik nr.11, 1950, lk. 53.

[2] Samas, lk. 56.

Need olid esimesed tegelikud sammud sotsialismi poole.

Pankade tegevusest Oktoobrirevolutsiooni perioodil 1917.-18. a. Narva ja Rakvere kohta puuduvad ajakirjanduses andmed. On teada, et kaubandusvõrk kohapeal allutati Toitluskomiteedele, mille tõttu ta oli seotud Tööliste ja Soldatite Nõukogu Täitevkomitee juhtimisega.

4. jaan. 1918. a. võtsid Narva ja ümbruskonna raudteelaste komiteed kohalikud raudteed ja jaama oma kätte. Töö toimus komiteede juhatuse valve all, kes töötasid kohalike Töörahva Saadikute Nõukoguga käsikäes.[1]

Kui mujal Eestis juba detsembris ja varemgi olid pankadesse komissarid määratud ja tööliskontrollid suurematesse tööstustesse seatud, siis Virumaa kohta puuduvad ka selle kohta andmed. Narvas seati tööliskontroll Kreenholmis sisse alles veebruaris 1918. a., kuigi ajakirjanduse veergudel sellę küsimuse ümber sõnavõtte oli detsembris ja jaanuaris. Vajadus tööliskontrolli järele tekkis Narvas juba augustis, kui ettevõtjad püüdsid Kreenholmi vabrikut tooraine puudumise ettekäändel sulgeda.

Vastavalt Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee poolt kinnitatud tööliskontrolli määrusele töötas Üle-eestimaaline Töörahva Nõukogu Täitevkomitee välja instruktsiooni tööliskontrolli ja selle töö ülesannete kohta Eestis. Instruktsioonis oli öeldud, et tehaseis ja vabrikuis teostavad tööliskontrolli vabriku või tehase komiteed, kes moodustavad selleks otstarbeks komisjonid. Komisjonid peavad koosnema

---

[1] Rahvaleht nr. 3, 5.I 1918.

2/3 osas tööliste esindajaist ja 1/3 osas insener-tehnilisest personalist[1].

15. veebruaril oli Kreenholmis esimene tööliste kontrollkomisjoni koosolek Narva Tööliste ja Soldatite ja Talupoegade Saadikute Nõukogu Täitevkomitee liikme Holmi juhatusel. Otsustati sisse seada tööliskontroll 1) valmistuse, 2) kütte materjali hankimise, 3) tooraine muretsemise ja 4) rahaasjanduse üle[2]. Õiglasema kontrolli teostamiseks anti need küsimused erilise tööliste grupile läbivaatamiseks, mis kontrollkomisjoni juurde asutatud. Iga tööliste grupp saatis oma esindajad ülalmainitud nelja kontrolljaoskonda. Peale selle valisid töölised 2 esindajat hindamise keskkomisjonist ja teenistujad 1 esindaja majandusosakonnast.

Kontrollkomisjoni esimeheks valiti sm. Vilk, abideks Karro ja Aron, sekretäriks Ellert[3].

See oli ettevalmistavaks sammuks Kreenholmi natsionaliseerimiseks.

Ka suurte majade natsionaliseerimise alal tehti ettevalmistusi, kuid selle teostamiseni ei jõutud.

x x

x

---

1 Reiman, V.

2 Rahvaleht nr. 29, 20.II 1917.

3 Samas.

Agraarküsimuse lahendamine nii Eestis kui ka Venemaal toimus vastavalt leninlikule maadekreedile.

3. detsembril 1917. toimus Tallinnas Eesti maatameeste konverents. Saadikud kogu Eestist kogusid endisesse rüütelkonna maapäeva saali, et nõu pidada, kuidas mõisad rahvakomissaride nõukogu poolt väljaantud maadekreedi põhjal rahva kätte võtta, kuidas Eesti Asutavat Kogu nii kokku kutsuda, et ta tõeline rahva esindus oleks.

Eesti maaproletariaadi elus tõotas alata uus ajajärk: maa saab neile, kes seda harib.

Võeti vastu otsus, et 1) era- riigi- ja asutuste mõisad otsekohe tasuta töörahva kätte võetaks, 2) et mõisate töörahva kätte üleminek Eesti töörahva ja Sõjaväelaste Nõukogu juhendite ja otsuste järele sünniks, 3) et mõisaid, kus praegu suurmaapidamine, ei tükeldataks, vaid edasi majandataks; väikemaapidajatele tuli mõisa ääremaadest, samuti suurtalukohtade küljest vajaduse korral maad juurde anda.

Vastavad eeltööd selleks tulid teha valla töörahva nõukogudel, mida maakonna nõukogu kinnitas[1].

Arvamused maakasutamise vormide kohta läksid konverentsil lahku, mispärast see küsimus lahtiseks jäeti. Konverents võttis vastu kompromissotsuse, milles märgiti, et Eestimaa Töörahva Nõukogu otsustaks hiljem lõplikult maa, metsade ja vete kasutamise küsimuse.

Selle otsuse täitmiseks kutsuti kokku 5. jaan. 1918.a. Eestimaa põllumajanduslik kongress, kus bolševike ettepanekul

---

[1] Rahvaleht nr. 35, 9.XII 1917.

võeti otsus vastu mõisate mittetükeldamise kohta, mis oli suur poliitiline viga.

Maatameeste konverentsist Tallinnas 3. dets. võttis osa Virumaalt 29 saadikut, 17 valdadest ja 12 ametiühingu esindajat. Aruandjatena esinesid Varangu ja Pada valdade esindajad, kes peamiselt toitlusraskusi kohapeal rõhutasid. Sm. Linder Pada vallast kurtis, et tööliste organiseerimisel ja nõukogude loomisel takistusi teevad seal asuva sõjaväe korpuse komitee, kes on tagurlise maavalitsuse tööriistaks[1].

Pärast maatameeste konverentsi detsembris algaski kogu Eestis, sealhulgas ka Virumaal mõisate ülevõtmise aktsioon.

Detsembri algul 1917. a. saadeti Tallinnast paarkümmend sõjariistus salka välja, kelle ülesandeks oli töörahvale maal mõisate ülevõtmisel abiks olla, kus see vajalik oli.

Igal salgal oli kaasas mõisate ülevõtmise instruktor, s.o. soldat või tööline, kes maaelu hästi tundis ja enne Toompeal sellekohase lühikese ettevalmistuskursuse oli sooritanud. Üks niisugune salk suunati ka Virumaale.

Juba 8. detsembriks oli Kalvi vallas 3 mõisa üle võetud ja nende üle tööliste kontroll kehtestatud ning komissar kohale seatud[2].

Esimene Vihula valla töörahva nõukogu koosolek peeti 11. dets. Koosolek otsustas peale juhatuse valimist viibima-

---

1 Tööline nr. 123, 7.XII 1917.
2 Tööline nr. 124, 8.XII 1917.

ta mõisate ülevõtmisele asuda, eestkätt sellepärast, et salgake punakaardiväelasi Tallinnast kohale oli sõitnud.

Kõigepealt otsustati Annikvere mõis üle võtta, kuid seal selgus, et lihtsameelsetele mõisatöölistele olid nende isandad ja kontrrevolutsiooniline kodanlus selgeks teinud, et parem on orjusesse jääda.

Lõpuks õnnestus siiski neile selgitada, et valitsuse dekreedi põhjal mõisad rahva kätte minema peavad. Mõis võeti üle. Annikvere mõisa järele võeti Karula, Vihula, Kavastu ja Metsiku mõisad üle. Peale selle valiti igas mõisas töörahva vanemate nõukogu.

Teiste hulgas saadeti puhkepäeval 10. dets. Tallinnast 12-meheline punaväe salk, kellele hiljem veel 9 punaväelast sm. M. Aitsami juhatusel lisaks anti, Virumaale ülesandega Püssi mõisat üle võtta ja seal mõnda 1905. a. reaktsioonilist tegelast vangistada[1].

Püssi mõisas vangistati Erra mõisa omanik parun Erich Kursel, Püssi mõisa valitseja endine pristav Walden ja üks Lüganuse valla taluperemees Normak.

Vangikambriks oli mõisavalitseja Valdeni elutuba, kus ka vahi all olevad kui ka punakaartlased asusid. Vangikambri ja kõrvalruumi vahel oli uks, mis lukus hoiti.

Esmaspäeva õhtul 11. dets. umbes kella 8 ajal kuuldus korraga koputamist lukusolevale uksele. Walden näis nagu erutatud olevat ja käskis ukse lahti teha. Halba aimamata avas Aitsam ukse. Samal silmapilgul kostsid väljast paugud

---

[1] Proletaarne revolutsioon Eestis nr.6,1928,lk.4

ja Aitsam langes neljast kuulist tabatuna. Haavata sai ka parun Kursel, muidugi kogemata. Üks kuul lendas temast üle ja haavas raskesti Jüri Kalmust, kes ka hiljem suri. Surmavalt haavata sai ka Rudolf Imberg.

Ka punakaartlased haarasid relvad. Algas tulevahetus punakaartlaste ja mõrtsukate vahel, mis umbes 5 minutit kestis[1].

13. dets. õhtuks saadeti Tallinnast Eestimaa Töörahva Nõukogu Täitevkomitee otsusel tugev väesalk madruseid, jalaväge, punakaartlasi kuulipildujatega Püssi mõisasse, et vangistada mõrtsukad.

"See mõrtsukatöö oli esimene avalik vennastumine saksa parunite ja eesti kodanluse vahel[2]".

See tõendab, et kodanlus oli astunud liitu parunitega. Kuigi kodanlus lükkab tagasi tema peale pandud "Töölise" süüdistused selles sündmuses, on selleks tõend Viru maakonna valitsuse kirja näol Eesti sõjaväe komandole Erra mõisas. "Eestimaa tööliste ja maatameeste nõukogu maakorralduse määruse järgi võivad mõisaid üle võtta ainult oma mõisa teenijad (?!).

Välistel organisatsioonidel ja isikutel ei ole õigust vägivalda tarvitada. Eesti sõjaväelastel tuleb seda silmas pidada ja tarvilisel korral sõjariistus välja astuda."[3] Kiri on varustatud maakonna valitsuse esimehe Juhkami allkirjaga[3].

---

[1] Proletaarne revolutsioon Eestis, nr.6, 1928, lk.5.

[2] Samas.

[3] Kingisepp, V. lk. 19.

See näitab ühtlasi, missuguses äärmiselt teravas klassivõitluse olukorras toimus mõisate ülevõtmine. Aasta lõpuks olid siiski suurem osa mõisaid Virumaal üle võetud. Ka Soldino mõisas Joala vallas kavatseti 14. dets. punakaartlasi, kes abistasid mõisa ülevõtmisel, tappa, kuid ei õnnestunud[1].

Agraarküsimust käsitledes tuleb peatuda vea juures, mis tehti eesti bolševike poolt. Nad ei arvestanud enamiku talurahva soovi: saada maad. Maa-andmise küsimuse juures ei arvestanud bolševikud fakti, et proletariaadi ja talurahva liit on nõukogude võimu aluseks.

x x
x

Olles lammutanud kodanliku riigiaparaadi, teinud majanduslikke ümberkorraldusi, tuli paratamatult kaotada rahvuslik-kultuurilisel alal pärisorjuse igandid.

Juba veebruarirevolutsioon tõi olukorras mõningaid muudatusi. Sai võimalikuks, et "Eesti õpetajaskond pidas 7.-9. apr. ja 20.-23. juulini Tartus esimest ja teist kongressi ning ühines 14. mail samal aastal Eesti Õpetajate Liiduks."[2]

Kuid alles Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon tõi Eesti haridusellu põhjaliku pöörde.

Nõukogu valitsuse dekreetidega kaotati seisuslikud eesõigused, rahvuslikud kitsendused, kehtestati südametunnistuse vabadus, lahutati kirik riigist ja kool kirikust.

---

[1] Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 6,1928,lk.7.

[2] Eesti. Maa. Rahvas. Kultuur. 1926. lk. 960.

"Ajavahemik 1917. aasta oktoobrist 1918. aasta veebruarini moodustab erilise etapi eesti rahva proletaarse riikluse arenemisel. See oli kodanliku riigiaparaadi purustamise ja Nõukogude Eesti loomise tekkimise ajajärk. See protsess pidi bolševike kavatsuse järgi lõppema Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Konstitutsiooni vastuvõtmisega, mille järgi Eesti oleks olnud Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi koostisosa"[1]

Seoses Eestimaa Asutava kogu valimistega töötasid eesti bolševikud välja Eesti Töörahva kommuuni põhiseaduse projekti, mis sisuliselt tähendas Eesti nõukogude vabariigi esimest konstitutsiooni projekti. Kahjuks ei saadud seda ellu viia saksa imperialistide sissetungi tõttu.

Rahvuspoliitika raames oli äärmiselt oluline haridus - ja kasvatussüsteemi väljaarendamine. Vana haridussüsteem tuli purustada. Tuli erilist tähelepanu pöörata koolile.

Kuna õpetajate kaadri puudus end tunda andis, siis vägede ülemjuhataja Krõlenko käskkirja põhjal vabastati kõik õpetajad, kel vastav haridus, sõjaväest, vaatamata sellele, missuguses aukraadis nad olid või millal nad mobiliseeriti[2].

Et purustada kogu maa haridus- ja kasvatussüsteem, oli vaja nõukogude võimu poole võita kui mitte kõik õpetajad, siis enamik nendest[3].

Kuna õpetajad, kui intelligents olid seotud rohkem ko-

---

1 Reiman, V. Eesti Bolševik nr. 11, 1950, lk. 61.

2 Uus elu nr. 210, 20. XII 1917.

3 Reiman, V. Eesti Bolševik nr. 11, 1950, lk. 60.

danlusega, seepärast paljud neist läksid kontrrevolutsiooni poole. Kuid oli ka neid, kes tihedalt seotud rahvaga, siirdusid revolutsiooni poole.

10.-12. dets. toimus Eesti õpetajate kongress, millest osa võttis üle 100 õpetaja. Kongressi eesmärk oli kutsuda õpetajaid üles viima revolutsiooni võiduka lõpuni. Resolutsioon, mis seal vastu võeti, näitas et kokkukutsutud toetasid nõukogude võimu ja töötavad töölisklassiga käsikäes.

Kongress otsustas luua Üle-eestimaalise Töörahva Nõukogu Täitevkomitee juurde koolivalitsuse ja hakata välja andma õpetajate häälekandjat "Eesti Kool".

Kongress otsustab usuõpetust kooli programmist välja jätta.

13. jaanuaril 1918. a. ilmusid Eesti Töörahva Koolivalitsuse määrused, kus keelati palvetamine enne ja pärast õppetööd, jet õpetamine toimuks emakeeles jne.

Keskkoolide osas teostati demokratiseerimist, mis lubasid õpilastele ühinguid asutada ja koosolekuid pidada, 18-ne aastastel õpilastel kodaniku õigusi kasutada - valimisest osa võtta jne.

Kõik kooli ellu puutuvad küsimused tulid otsustada kollegiaalselt, mille kõrgemaks organiks oli õppenõukogu.

30. dets. sai Kreenholmi kool Narva Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu Täitevkomiteelt kirja, et õppenõukogul tuleb alati koosolekust ja päevakorrast kohaliku täitevkomitee kultuur-haridusosakonnale ette teatada, et täitevkomitee esindajad koosolekust osa võtta võisid. 26. jaanuaril võtsidki

esimest korda osa niihästi lastevanemate komitee kui ka täitevkomitee esindajad Narva Kreenholmi Kooli õppenõukogu koosolekust[1].

16.-17. veebruaril toimus Haridusnõukogu istung, kus otsustati läbi viia kultuurihariduslike asutuste natsionaliseerimine ja asuda koolivälise hariduse võrgu laiendamisele[2].

Natsionaliseeritud koolide õppejõudude ettevalmistamiseks pani Eesti töörahva Nõukogu Koolivalitsus Rakvere maakonna töörahva nõukogu haridusosakonnale ette Rakvere Seminari natsionaliseerimisele asuda ja seminari juhatusele ettepanekut teha lähematel päevadel seminar Rakvere maakonna Töörahva nõukogu Haridusosakonna kätte anda. Seega pöörati tähelepanu õpetajate kaadrite ettevalmistamisele, mis oli väga oluliseks sammuks noore nõukogude võimu päevil.[2]

Õpetajate Täitevkomitee tegi oma kolmandal istungil 15.-16. veebruaril Üle-eestimaalise Töörahva Nõukogu Täitevkomiteele ettepaneku läbi viia 1) koolide natsionaliseerimine, 2) välja töötada uued programmid, millest välja jätta usuõpetus[3].

Nagu eespool nimetatud, et õpetajad kui intelligents olid enam seotud kodanlusega, siis tuli kohalikel nõukogudel ja haridusosakondadel valvel olla selle koosseisu osas. Seda tõendab ka Virumaa kohta Tallinna Oktoobrirevolutsiooni arhiivis leiduv nimekiri Virumaa õpetajatest, kus vastavasse lahtrisse märgitud ka nende poliitiline meelsus. Sealt-

---

3 Reiman, V. Eesti Bolševik nr. 11, 1950, lk. 61.

1 Matto. Kreenholmi kool. Narva, 1924, lk. 10.

2 Tööline nr. 1. 15.II 1918.

ki nähtub, et bolševikke oli vaid üksikuid[1]. Ja seda tõendas ka Narva õpetajate streik 1918. a. veebruaris.

25. jaan. otsustas Narva Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu sulgeda kohaliku kaubanduskooli, kuna see nõukogude võimu vastu töötas. Kooli korratustest kõneles ka VII kl. õpilaste streik.

Oma ühisel koosolekul otsustasid pedagoogid pigem oma ameti maha panna kui nõukogude võimu alla paenduda[2]".

18. veebruaril algas Narva õpetajate streik, mida nad põhjendasid kaubanduskooli sulgemisega. Kogu Narvas oli aga teada, et kaubanduskooli õpetajate kollektiiv, "üks mustsajalisematest linnas oli"[3], pugedes erapooletuse katte taha.

Narva "Rahvaleht" aga arvas, et "kooliõpetajate streigi põhjused seisavad arvatavasti sügavamal kui kaubanduskooli kinnipanemises[4].

Tol lühikesel nõukogude võimu perioodil asutati Narvas ka üks uus kool, nimelt avati jaanuaris 1918. a. Narva kunstkäsitöökool, mille sisseastumisel nõuti rahvakooli haridust ja mille õppeaeg oli 4 aastat[5].

Üldse on haridus-kultuurilistest küsimustest tolleaegseis ajakirjanduses vähe andmeid ja needki vähesed on lünklikud.

---

1) ENSV ORKA F - R 1246, nim. l. 6 d. 20 l. 1.

2 Rahvaleht nr. 25, 14.II 1917.

3 Rahvaleht nr. 28, 19. II 1917.

4 Samas.

5 Rahvaleht nr. 36, 12. XII 1917.

III

Nõukogude võimu võitlus eesti kodanluse kontrrevolutsiooni ja Saksa imperialistliku okupatsiooni vastu Virumaal ja Narva linnas.

1917. a. detsembris toimus Tallinnas eesti sõjaväelaste konverents, kust osa võtsid eesti polkude ja organisatsioonide esindajad. Kuna sel konverentsil konkreetseid otsusi ei tehtud, siis kutsuti jaanuaris kokku eesti sõjaväelaste kongress. Peamiseks küsimuseks kujunes kongressil "Eesti valitsemise riiklik vorm,"[1] mille ümber käis äge võitlus. Bolševikud avaldasid arvamust, et Eesti peab kuuluma Vene nõukogude föderatsiooni koosseisu, kuid menševikud ja sotsialistid-revolutsionäärid, kes väljendasid kodanluse soove, nõudsid Eesti lahkulöömist Nõukogude Venemaast[2]. Kuna kodanlusel ja tema kaasajooksikuil õnnestus demagoogia abil kaasa tõmmata suurem osa kongressist, siis lahkus bolševike fraktsioon konverentsilt ja avas 13. jaanuaril 1918. a. oma sotsialistlike sõjaväelaste kongressi. Kongress otsustas luua eesti rahva sotsialistliku armee, et jätkata võitlust kodanluse ja ähvardavate välisvaenlastega.

Eesti kodanlus taipas väga hästi, et tema üksi ei suuda laiade töörahva massidega võidelda. Ta sõlmis liidu parunitega, astus kontakti Ententе'i riikidega ja sõlmis suh-

---

1 Sepp, J. lk. 76.
2 Samas.

teid Saaremaal asuvate saksa sõjavägedega. "Ja eesti taluperemees lõi saksa mõisniku poole. See oli suur poliitiline õppetund laiadele töörahva hulkadele."[1]

Samal ajal kui eesti bolševikud liidus vene rahvaga võitlesid nõukogude vabariigi eest, võitles kodanlus nõukogude võimust pääsemise eest, valimata selleks abinõusid. Müües oma rahvast Lääne-Euroopa imperialistidele varjas ta seda "iseseisvuse" loosungiga, uimastades rahvast šovinismi mürgiga.

x x
x

Eesti sotsialistliku sõjaväelaste kongressi üleskutsele, luua sotsialistlikud sõjaväeosad Eestis järgnesid ka Virumaa bolševikud. Intensiivistus punakaardi osade organiseerimine. Eriti tormiline oli see Narvas. "Iga päev oli sissekirjutajaid sadade inimeste kaupa. Kohalised husaarid astusid peaaegu terves omas koosseisus sotsialistlisesse sõjaväkke. Isegi 45. diviisist tuli 160 inimest, kes paari päeva eest Narva sisse sõitnud. Peeti koosolekuid, mis sotsialistlisele sõjaväele ja selle organiseerimisele pühendati; iseäranis suur huvi punase sõjaväe vastu oli liinilt tulnud soldatitel, kes kohe punasesse sõjaväkke astusid."[2]

Kuid ka kontrrevolutsioon ei maganud. Tuginedes eesti kodanlusele, ohvitseridele, kes olid teeninud tsaariarmees, "ära kasutades sõdurite väsimust ja nende soovi pöörduda

---

1 Kingisepp, lk. 17.

2 Proletaarne revolutsioon Eestis nr. 4, 1928, lk. 12.

koju, mitte sôdida, eesti natsionalistid viisid läbi laiaulatusliku šovinistliku propaganda eesti sôdurite seas, lubades, et astudes eesti rahvuslikesse väeosadesse, pöörduvad nad varsti koju, pääsevad lahingutest "vene rindel", säilitavad oma elu ja kodu. See propaganda andis tulemusi."[1]

Rakveres toimus sotsialistliku armee loomine loiult. Selle eest hoolitsesid kontrrevolutsioonilised elemendid, kelle positsioon siin oli küllaltki tugev.

Punaarmee, s.o. Sotsialistliku armee formeerimist ei õnnestunud aga eesti bolševikel lôpetada. See katkestus sakslaste pealetungi tôttu, kes kasutasid Trotski reetmist Brest-Litovskis.

Vandenôu nôukogude vôimu vastu Eestis sepitsesid ka saksa parunid, mis avastati aga juba enne saksa vägede pealetungi. Saksa parunid koos pastoritega vôltsisid eesti rahva tahet, koostades palvekirju, nagu tahaksid eestlased end anda Saksa keisri alluvusse.

Avastati ka spionaaž, mis Berliini teateid andis siinsete vägede kohta.

"See ei ole rahva enesemääramine, kui papp, kellel tänini on ôigus olnud oma koguduse nimel ainult jumalaga rääkida, seda täna aga keiser Wilhelmiga teeb. Wilhelmi vägede kutsumine on verise kontrrevolutsiooni toomine Eestisse,"[2] kirjutati Eesti töörahva ja sôjaväelaste nôukogu täitevkomitee üleskutses eesti rahvale.

Samas üleskutses kuulutas Eesti töörahva ja sôjaväelaste nôukogu täitevkomitee kôik endised aadlisoost meesisi-

---

1 Установление советской власти на местах в 1917-1918 годах, lk. 491.

2 Palgi, A. Enamlaste vôimulolemine Rakveres ja Rakvere vabastamine, Rakveres, 1936.

kud, kes üle 17 aasta ja naissoost isikud 20 aastat vanad, väljaarvatud imetavad naised ja vanadusest jõuetud, linnupriiks.

Kuna pealetung arenes mitmel rindel ja sakslased olid tunduvas ülekaalus, anti 23. veebruaril käsk Üle-eestimaalise ja Tallinna Nõukogu Täitevkomitee poolt evakuatsiooniks. Punakaardi salgad said käsu taganeda lahingutega Narva suunas.

"21. veebruaril maabusid esimesed saksa luurerühmad Virtsu-Rohuküla piirkonnas Eesti mandril."[1] Samal päeval kuulutati Nõukogude valitsuse poolt sotsialistlik isamaa hädaohus olevaks.

23. veebruaril lahkusid Viljandi Töörahva Saadikute Nõukogu ja punakaardisalgad, kuna neid ähvardas ümberpiiramine Saksa vägede poolt, kes tungisid edasi piki Valga-Tartu raudteed ja lähenesid põhja poolt Tallinnale. Viljandi punakaardisalgad suundusid üle Tapa Rakvere-Narva suunas, kus nad ühinesid Petrogradi tööliste ja Balti mere madrustega, et jatkata ühiselt võitlust saksa imperialistide vastu.

"Kõige ägedamad ja suuremad lahingud sakslastega toimusid Virumaal, eriti Narva otsestel lähistel, kuhu alates 26. veebruarist hakkasid saabuma Petrogradi tööliste ja Balti mere madruste suuremad lahingusalgad."[2]

Sompa ja Jõhvi langesid 1. märtsil sakslaste kätte, kes siia olid koondanud tugeva kahurväe.

---

[1] Reiman, Eesti Bolševik nr. 11, 1950, lk.65.

[2] Siilivask, K. Nõukogude Armee sünnilahingud Eestis NSV territooriumil. Eesti Kommunist nr. 2, lk.41,42.

2. märtsil tuli Narva suurem hulk Balti mere madruseid ja sakslaste pealetung peatati uuesti.

Et Narva bolševikud viimase silmapilguni, kui sakslaste ja valgekaartlaste väeosad olid juba Rakvere hõivanud ja mööda Tallinn-Tapa-Narva raudteed itta liikusid, võitlesid, seda tõendas nende korraldatud miiting Narva töölistele "Võitlejas", millest osavõtt elav oli. Koosolekul võeti vastu resolutsioon: "Meie Kreenholmi töölised umbes 700 inimest (meestööliist) oma koosolekul "Võitlejas" 27. veebruaril jooksva silmapilgu ja revolutsioonilise Narva kaitseküsimust läbi arutades, otsustasime Eesti, Vene ja Saksa valgekaardiväele kõigi karmimat vastuhoopi anda... Meie teatame kategorialiselt, et tee revolutsioonilise Peterburi peale ainult üle meie surnukehade lahti on."[1]

2. märtsil ilmus viimane "Rahvalehe" number, mis toob ära teated lahingust Sompa jaama juures.

Sompa lahingus langes 12 punakaartlast sakslaste kätte vangi, nende hulgas 10 Putilovi punakaartlast, kes Rakverre viidi ja jaama otsas kaskedel üles poodi. "Poojad ei olnud mitte sakslased, vaid eesti hallparunite pojad, kes Saksa väeosade kõrval tegutsesid... Eesti kodanlus hõiskas rõõmu pärast, sest sakslased olla neile luba annud kolm päeva enamlasi puua."[2]

3. märtsil anti Narva lähistel lahinguid sakslastele, "kus Narva ja Korfi[x] vahel madrused sakslaste poolt puruks

---

1 Rahvaleht nr. 36, 28. II 1917.

2 Proletaarne revolutsioon Eestis nr.4,1928, lk.46.

x Auvere = viimane jaam enne Narvat u. 5 km.Narvast.

löödi."[1]. Samal päeval oli lahing Tallinna maantee ääres Pritska männiku juures (u. 2 km. Narvast. I.E.), kus sakslastelt jalgrattaid sõjasaagiks saadi. "Anti käsk, et 20 meest pidid pahemasse tiiba minema, et madrustega ühineda",[2] keda nad aga enam ei leidnud.

3. märtsil kirjutati alla Nõukogude Venamaa ja Saksamaa vahelisele rahulepingule, mille kohaselt Narva tuli loovutada sakslastele.

"4. märtsil punakaartlaste salgad jätsid maha Narva ja taganesid Jamburgi (praegune Kingisepp), et siin formeeruda regulaarseteks punaarmee polkudeks ja võidelda koos vene tööliste ja talupoegadega sisemise kontrrevolutsiooni ja välismaiste imperialistide vastu Vene Nõukogude Vabariigi säilitamiseks ja tugevdamiseks."[3]

x x

x

1918. a. algas eesti rahval raske okupatsiooni aeg. Saksa anastajad kavatsesid muuta Eesti Saksa asumaaks. Selleks töötasid nad välja eesti rahva saksastamise ja hävitamise kava.

"Verine arveteõiendus revolutsionääridega käis Narvas ja Rakveres"[4]. Kui parunid Eestisse tagasi jõudsid, algas

---

1 Proletaarne revolutsioon Eestis nr.4,1928,lk.46.

2 Samas.

3 Установление советской власти на местах в 1917-1918 годах. lk. 538.

4 Sepp, lk. 89.

kättemaks mõisatöölistele ja revolutsionääridele-aktivistidele, milles neile eesti hallparunid abiks olid. Nad ei tasunud mitte ainult siiajäänud aktivistidele, vaid ka Punakaardiga lahkunud bolševike sugulastele. Nii näiteks jutustas Kunda lähedal olev Rahu tee kolhoosnik Emilie Selge, et "nende külast läksid Punakaardiga kaasa Richard ja Julius Penjamid. Selle eest aga peksti nende isa ja õde Hildat kohalikkude kulakute poolt. Ka Jüri Muttik sai nahatäie selle eest, et poeg bolševikega kaasa läks."[1]

Sakslased riisusid meie elanikke kõige jultunumal viisil, vedasi toidu- ja tooraineid Saksamaale.

Üliõpilase-stipendiaadi Kalmeti kogutud materjalide põhjal Viru-Jaagupist kirjutatakse, et "sakslased võtnud kõige paremad hobused ära. Kuhu nad iganes tulid, nõudnud aina mune ja pekki. Talumehed peitnud vilja, ega saanud seda kuidagi jahvatada. Rakveres polevat tohtinud pärast kella 9-t tänaval käia. Jutustaja arvas, et sakslased vedanud öösiti kraami, mida inimestele ei tahtnud näidata. Ka turul käimisega oli raskusi olnud, kuna kaup võeti teel ära. Suur osa piimast tuli viia piimavabrikusse, kust see sakslastele edasi toimetati."[2]

Samades materjalides jutustatakse, et okupatsiooni ajal viinud sakslased vallavanemad Riiga ja sundinud neid palvekirjale alla kirjutama, et Eestimaa läheks Saksamaa alla ja et eestlased ise tahavad seda. Teised vallavanemad

---

[1] Suusõnalised andmed E. Selgelt Rahu tee kolhoosist.

[2] ENSV TA Fr.R.Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi fond. AAS Stip. aruanne, nr. 60, lk. 277.

pole kirjutanud, ütelnud, et neil pole selle jaoks volitusi, ainult Salla vallavanem Karl Murs kirjutanud, kes oli olnud rikas ja sakste sabarakk[1].

Kuidas Virumaa töötav rahvas saksa vallutajatesse suhtus, näitab pisut hilisemast ajast üleskirjutatud pilkelaul:

O, Landeswehr, o Landeswehr
Küll mina sinu dankensehr!
Du Asutav mein Kogu kuule
Ja ära hävita see Schule,
kus õppida võib Deutsche Sprache
mis on nii armas, mahe, lahe;
sest muidu meie väike Gretchen
näeb välja nagu Bauernmädchen.

Kokkuvõte.

Et pääseda nõukogude võimust, et päästa oma varandus ja säilitada masside ekspluateerimine, otsis kodanlus päästerõngast. Ta leidis selle imperialistliku Saksamaa näol. Selles mahhinatsioonis leidsid nad mõttekaaslased balti parunites ja pastorites, kes olid 700 aastat eesti rahvast orjuses aheldanud.

Kui Saksa sõjaväed 21. veebr. 1918. a. Eesti mandrile astusid, siis ei teinud eesti kodanlus katsetki neid edasitungimises takistada, vaid asus õlg-õla kõrval võitlema nõu-

---

[1] ENSV TA Fr.R.Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi fond, AAS Stip. amuanne, nr. 60, lk. 277.

kogude võimu vastu, kellel oli eesti töötava rahva toetus.

Punakaart oli sunnitud ülekaaluka Saksa armee eest taanduma, kuid taganes lahinguid andes, sakslasi kahjustades, hävitades. Eriti suurt patriotismi näitasid Narva bolševikud, kes võtsid vastu 27. veebruari resolutsiooni, et ainult üle nende laipade tee revolutsioonilise Peterburi peale lahti on.

Vaatamata visadele võitlustele Narva all, olid punakaartlased sunnitud Narvast lahkuma. Sakslased okupeerisid kogu Eesti. Algas raske okupatsiooniaeg, mis tõi eesti rahvale loendamatuid kannatusi.

Lôppkokkuvôte.

Aastapikkune periood Veebruarirevolutsioonist kuni Eesti okupeerimiseni imperialistliku Saksamaa poolt, millele langes Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamine ja teostamine, moodustab kogu eesti rahva kui ka Narva linna ja Virumaa töötava rahva ajaloos küllaltki tähtsa lôigu.

Kukutanud isevalitsuse, asus proletariaat vôitlusse oma otsese klassivaenlasega, kodanlusega, kes polnud ohutum tsarismist.

See vôitlus ei toimunud stiihiliselt, vaid bolševike kindlakäelisel ja asjatundlikul juhtimisel.

Tähtsat osa etendas proletaarne ajakirjandus, mida sel sündmusrikkal uuel poliitilisel ajastul töölised huviga jälgisid, nagu "Kiir" ja selle sulgemise järel "Tööline" ja "Maatamees" ning Narvas "Rahvaleht". Bolševike selgitustöö koosolekuil ja ajakirjanduses, mis kajastas tegelikkust, veenas neid vôitluseks ja tagaski bolševike edu massides.

Vôitluse hoogustumist tôendas ka uute parteiorganisatsioonide loomine Virumaa suurematés keskustes.

Toimus massiline ametiühingute asutamine linnades kui ka maal, mille kaudu töölised püüavad elulisi ôigusi enesele nôuda.

Vôitlus hoogustus veelgi, kui Lenin näitas selgepiiri-

lise tee oma aprilliteesides.

Kaksikvôim, mis Virumaal avaldus ühelt poolt nôukogudena Kundas ja Narvas ning teiselt poolt Ajutise valitsuse poolt määratud komissari ja Viru maavalitsuse olemasolu näol Rakveres, lôppes Peterburi juulisündmuste järel kodanluse kasuks.

Teravate kontrastidena figureerivad kaks suuremat keskust: Rakvere ja Narva. Esimeses vôimutses kodanlus, surudes tahaplaanile bolševikud, teises oli juhtiv positsioon algusest peale bolševike käes, ~~ja~~ kes ei lasknud kodanlust môjule pääseda üheski küsimuses. Narva bolševikud vôitlesid reaktsioonilise kodanluse vastu. Isegi pärast Oktoobrirevolutsiooni, kui vôim läks Rakveres nôukogu kätte, toimus passiivne vastupanu, kuna Rakvere nôukogus olid enamuses parteitud. Narva bolševikud tegutsesid otsustava kindlusega ja bolševistliku sirgjoonelisusega. Narva ja Rakvere sajakilomeetriline distants ja administratiivne eraldatus ei jätnud ka oma môju avaldamata.

Selle pôhjuse juured peituvad linnade elanike koosseisus. Rakvere väikekodanlus ja töölised lasksid end kergesti môjustada kodanluse juhtivatest isikutest, kes seda osavalt ära kasutasid. Seda tôendab oma üleskirjutustes 1917. aastast Rakvere kodanluse liider Palgi. Et lasta mitte vôimu nôukogus bolševike kätte minna, tegi kodanlus kôik, et oma esindajaid tööliste ja soldatite saadikutena nôukogusse poetada. Astuti läbirääkimistesse tööliste juhtidega, keda kergem môjutada oli ja kelleks osutus parteide vahel laveerija Kuljus. Püüti töölistele "selgeks" teha, et neil

tuleks nõukogusse valida Kalbus. Kui töölised sellele opositsioonilise käraga vastasid, et mis tööline see Kalbus on, siis "masseeriti" libedalt edasi. Nad püüdsid veenda, kui hea oleks kui nõukogus ka üks haritud mees oleks. Ja töölised andsidki järele. Samade meetoditega "manööverdati" ka Juhkam nõukogusse.

"Seesuguste osavate manöövrite teel said kodanlased Rakvere tööliste ja soldatite saadikute nõukogus enamuse oma kätte,"[1] konstateeris Palgi.

Kõik see kinnitas, et eesti tööliste võitlusvalmidust nõukogude võimu ja oma rahva eest igal võimalikul juhusel.

Eesti töötav rahvas ei lakanud võitlemast ka kodanliku diktatuuri perioodil, sest ta teadis, et sotsiaalse ja rahvusliku vabanemise võib saavutada ainult siis kui ta kukutab ekspluateeriva klassi, kaotab tootmisvahendite eraomandliku iseloomu ja maa saab kogu rahva omandiks.

See soov teostus eesti töötaval rahval 21. juulil 1940. a. ja selle kindlustas võit Suures Isamaasõjas.

---

[1] Palgi, lk. 12.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Marksismi-leninismi klassikud.

1. L e n i n, V. I. Objektiivsed andmed mitmesuguste voolude kohta töölisliikumises. Teosed, 20. k. Tallinn,1953.
2. L e n i n, V. I. Kirjad kaugelt. Teosed, 23. k. Tallinn, 1953.
3. L e n i n, V. I. Proletariaadi ülesandeist praeguses revolutsioonis. Teosed, 24. k. Tallinn,1954.
4. L e n i n, V. I. Riik ja revolutsioon. Teosed, 25. k. Tallinn, 1954.
5. L e n i n, V. I. Eemalseisja nõuanded. Teosed, 26.k. Tallinn, 1954.
6. L e n i n, V. I. Töölistele, soldatitele ja talupoegadele. Teosed, 26. k. Tallinn, 1954.
7. S t a l i n, J. V. Eile ja täna. Teosed, 3. k. Tallinn, 1948.

Nõukogude kirjandus.

1. Eesti NSV ajalugu. Tallinn, 1952.
2. K i n g i s e p p, V. Kellele iseseisvus, kellele ike. Tallinn, 1946.

3. R e i m a n, V. Võitlus nõukogude võimu eest Eestis 1917-1918. Ajakiri "Eesti Bolševik" nr. 10 ja nr. 11, Tallinn, 1940.

4. Р е й м а н, В., Борьба большевиков за советскую власть в Эстонии /Окт.1917г.- февр.1918 г./. Установление советской власти на местах в 1917-1918 гг.Сб.статей. М., 1953.

5. S e p p, J. Võitlus nõukogu võimu eest Eestis 1917-1919. Tallinn, 1947.

6. S i i l i v a s k, K. Tartu linna ja maakonna töörahva võitlus nõukogude võimu eest perioodil 1917. a. märts 1918. a. veebruarini. (TRÜ diplomitöö, 1951)

7. S i i l i v a s k, K. Punaarmee sünni lahingud. Ajakiri "Eesti Kommunist" nr. 2, 1954.

Nõukogude ajakirjandus.

1. Ajaleht "Kiir". Narva, 1912.
2. Ajaleht "Kiir". Tallinn, 1917.
3. Ajaleht "Tööline". Tallinn, 1917 ja 1918.
4. Ajaleht "Maatamees". Tallinn, 1917, 1918.
5. Ajaleht "Rahvaleht". Narva, 1917, 1918.
6. Ajakiri "Proletaarne revolutsioon Eestis". Leningrad, 1928.

Kodanlik kirjandus.

1. P a l g i, A. Enamlaste võimulolemine Rakveres ja Rakvere vabastamine. Rakveres, 1936.
2. Matto, Kreenholmi kool. Narvas, 1924.
3. Uus elu. Narvas, 1917.
4. 1922. a. üldrahvalugemise andmed. Tallinn, 1924.

Arhiivi materjalid.

1. ENSV ORKA Fond R - 1246 Rakvere Sõjatribunal.
2. ENSV ORKA Fond R - 1269 Viru maakonna Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu.

Suulised andmed.

1. Kunda vabriku tööliselt sm. Juh. Sermilt Oktoobrirevolutsiooni teostumise kohta Kundas.
2. Rakvere rajooni Rahu tee kolhoosnikult E. Selgelt Saksa okupatsiooni aja kohta 1918. a. ja pilkelaul "Landeswehrist".

Sisukord.

Lk.

Sissejuhatus 1

I Veebruarirevolutsioon Narva linnas ja Virumaal. Kaksikvôimu kujunemine kohapeal. 6

1. Virumaa ja Narva töörahva vôitlus nôukogude vôimu eest kaksikvôimu perioodil. . . . 19

2. Virumaa ja Narva töörahva mobiliseerimine relvastatud ülestôusu teostamiseks 29

II Oktoobrirevolutsiooni teostamine Narvas ja Virumaal. 45

1. Kohaliku Noukogude riigiaparaadi ehitamine Narva linnas ja Virumaal 56

2. Kohaliku nôukogu riigiaparaadi sunniorganite väljakujunemine ja nende tegevus nôukogude vôimu kaitsmisel ja kindlustamisel. . . 61

3. Nôukogude vôimu majanduslik ja rahvuslik-kultuuriline ülesehitustöö Narvas ja Viru maakonnas. 69

III Nôukogude vôimu vôitlus eesti kodanluse kontrrevolutsiooni ja Saksa imperialistliku okupatsiooni vastu Narva linnas ja Virumaal. 81

Lôppkokkuvôte. 90

Kasutatud allikad ja.kirjandus. 93

Sisukord 96